

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

N:r 10-11 okt.-nov.
1957
Pris 1 krona

Status

En läkemedelsindustri på frammarsch...

medel mot tuberkulos

*PAS
Tibinide
Nupasal*

vitaminpreparat

*Multiplex
Decamin
ABCDin m.fl.*

järnpreparat

*Guttafer
Di-Ferrosan
Ferro-B m.fl.*

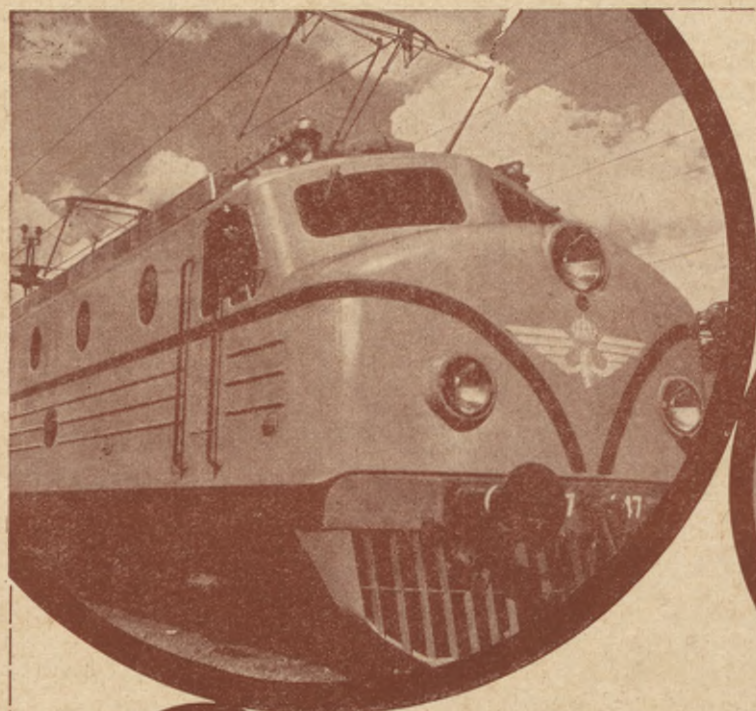
Ferrosans verksamhet bygger på mångårig erfarenhet och givande samarbete med svensk medicinsk forskning.

Ferrosans forskning och produktion är huvudsakligen inriktad på vidstående läkemedelsgrupper.

FERROSAN

MALMÖ

SJ:s nya Ra-lok har byggts av Nydqvist & Holm. AB. ASEA har tillverkat den elektriska utrustningen. En liten men viktig detalj...

Ljudapparaten är KOCKUMS

SUPERTYFON®

- driftsäker
- ljudstark
- luftbesparande
- välkänd i många länder

KOCKUMS
MEKANISKA VERKSTADS AB · MALMÖ

Kontrollmärke
lagligen skyddat

20:e årg.

Nr 10 - 11 1957
okt. - nov.

Ansv. utg.: EINAR HILLER

Redaktör: AKE ROOS

Ägare:

De Lungsjukas Riksförbund

REDAKTION:

Kocksgatan 15, Stockholm 4
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postgironr 95 00 11

Prenumerationspris:

Helår 8 kr, halvår 4:50 kr

Annonsspriser:

1/2 sid. 400:—, 1/3 sid. 225:—,
1/4 sid. 125:—, 1/8 sid. 65:—

Småannonser:

58 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

UR INNEHÅLLET:

BENMÄRG SOM LIVRÄDDARE	5
(pressklipp)	
BILDNINGENS BEGRÄNSNING	6
TBC-VÅRD I JUGOSLAVIEN ..	8
ÄKTENSKAPLIGA PROBLEM ..	10
MODERN LUNGKIRURGI	11
ARBETSTRÄNING I VÄRMLAND	14
TRAGEDI	16
(novell av Birger Vikström)	
100 DAGHEM I STOCKHOLM	18
(bilduppslag)	
DEN VERKLIGA MATCHEN ..	22
(novell av Sven O. Bergkvist)	
UR FILMENS HISTORIA	26
KORSORD — SCHACK	30

Svensk nykterhetspolitik är villrådig och inkonsekvent

Det talas fortfarande högröstat, ibland nästan panikartat om att alkoholkonsumtionen blivit oväntat hög sedan spriten gavs fri den 1 oktober 1955. Men är detta med sanningen överensstämmande? Knapast. Jämför man första halvåret 1957 med motsvarande tid 1955, så inskränker sig konsumtionsökningen till 12,5 procent, en siffra som säkert är lägre än vad de flesta väntat sig. Om man tar första halvåret 1956, så låg förbrukningen visserligen 30—35 procent över 1955 års siffror, men det var ju första året efter spritreformen, och 1957 visar alltså en vacker tendens nedåt i konsumtionen. Dessutom är det ännu för tidigt att dra några slutsatser om följderna av den fria spriten. Övergångstiden måste räknas i minst fem eller tio år. I över en mansålder har brattsystemet med vidhängande paragrafdjungel romantiserat spritvanorna, och sådant försvinner inte på ett par år.

Det rena missbruket har däremot ökat skrämmande bland dem som var alkoholiserade eller var på gränsen att bli det, då spriten släpptes fri. Detta övergångsproblem var väntat av gemene man. De för saken ansvariga var emellertid blinda på den punkten. Nykterhetskommittén framhöll sålunda att ingen betydande konsumtionsökning var att frukta beträffande de direkta missbrukarna. "De torde... redan nu kunna förse sig med berusningsmedel i så stor omfattning att en eventuell ökning inte kan tänkas få större betydelse", hette det exempelvis i ett betänkande. Denna felbedömning är svår att förstå. Den fick till följd att man inte i tid rustade upp alkoholistvården och gav den tillräckliga dimensioner.

Utredningarna och debatterna före motbokens slopande var i mångt och mycket orealistiska. Det har förresten ofta saknats klokt förutseende och radikala grepp i svensk nykterhetspolitik under det senaste kvartssekle. Många goda förslag har omstöpts till halvmesyurer, till virriga kompromisser, som medfört följer rakt motsatta de åsyftade.

Det var t. ex. inkonsekvent att inte radikalt slopa måltidstvänget på restaurangerna, när spriten blev fri i butikerna. Den verkligt spritörstige går givetvis hellre till systemet och köper en halvpanna än till en restaurang, där spriten ställer sig mycket dyrare. Måltidstvänget torde inte tjäna något positivt syfte. Det är förresten tänkbart att det t. o. m. medför ökad spritkonsumtion. En person, exempelvis, som tycker att han vill ha en enda eftermiddagsgrogg går inte på krog tack vare mattvänget. Han köper i stället en halvliter och dricker hemma — men nu blir det kanske inte ett glas utan hela flaskan som går åt.

Försöksverksamheten med matfri utskänkning har ju enligt samstämmiga vittnesmål slagit väl ut, men ändå har inte måltidstvänget slopats. Man frågar sig av vilken anledning? Varför denna villrådiga tvekan?

En nästan lustig följd av det byråkratiska detaljtänkandet i nykterhetspolitiken är de nya snapsglasen på restaurangerna. I stället för de gamla måtten 5 och 7 1/2 centiliter skall som bekant nu användas 4 och 6 centiliter. Kontrollstyrelsen ansåg att denna nyordning skulle få till följd, att gästerna nöjde sig med 4 i stället för 5 centiliter. Men är detta

så säkert? Är det inte lika troligt att gästen gör tvärtom, att han i stället för 5 väljer 6 centiliter? Man behöver inte besöka mer än en enda krog för att få det bekräftat. Groggarna och avecen beställs nu också nästan alltid i "sexor". Själva idén att detaljreglera på detta sätt verkar naiv klåfingrighet, och förvisso hjälper den inte till att avliva spritromantiken.

Starkölsbestämmelserna förtjänar också några ord. Detta öl är nu tillgängligt i vissa vinrestauranger, men inte i alla — nej, det hade varit alltför enkelt. Nu provoceras alltså en del gäster i vissa vinrestauranger att beställa in lättvin med 10—12 procent alkohol i stället för starköl med 4 1/2 procent. Ingen torde kunna förklara på vilket sätt detta befrämjar nykterheten.

Man erinrar sig osökt de kufiska kommunala bestämmelser, som omgärdade försäljningen av öl klass II före oktober 1955. I en del kommuner fick kunden inte köpa mer än 12 flaskor öl åt gången — i andra fick han inte köpa mindre än 12 flaskor — allt för att befördra nykterhetstillståndet. På restaurang fick inte serveras mer än högst två flaskor öl — mitt över gatan låg kanske en spiceributik, där man alltså inte fick köpa mindre än 12 flaskor av samma farliga vara. Denna inkonsekvens ger sig tyvärr fortfarande tillkänna i nykterhetspolitiken.

I sitt nuvarande dilemma har vederbörande myndighet infört systembutikernas "nya giv" med legitimationskrav enligt stickprovssystemet. Man har svårt för att tro att detta hindrar missbrukarna eller de alltför unga köparna från att få sin sprit. På sin höjd me'för det lite extra besvär och tvingar vederbörande att anlita ombud. Legitimationskravet har möjligen tillkommit för att i någon mån trösta och lugna dem, som klandrar motbokens slopande. Man vill visa att man inte

Medaljering

Florence Nightingale-medaljen tilldelades nyligen frk Ellen Lund, som sedan 1932 tjänstgjort vid det danska tuberkulossjukhuset Arogyavaram i Sydindien. Utmärkelsen överlämnades hos det danska Röda korset i Köpenhamn av professor le Maire.

bara sitter med armarna i kors och väntar på bättre tider. Ibland kan det vara klokt att låtsas göra någonting.

Man kan till sist framhålla två saker. För det första att experimentet med den fria spriten antagligen kommer att lyckas bara man har tålmod och låter övergångssvårigheterna få den tid på sig som de behöver — och detta trots de kvarvarande okloka detaljregleringarna. För det andra att ökade krafttag fordras just nu för att komma till rätta med missbrukarna och alkoholisterna. Det behövs förresten en helt ny form av medicinsk och social vård i stället för den gamla insparningen på anstalt, där den enda vård som ges är avhållsamhet.

ÅKE ROOS

OSMAKLIGA TIGGARBREV

Följande tryckta tiggARBREV har letat sig fram till Status' redaktion: "Få läkarerecept finnes i Bibeln. Detta är dock ett, som vi med litet tillägg kan bruka även för personer med sjuka andningsorgan såsom svalg, strupe och lungor.

Blanda olja (helst olivolja) och vin med hett vatten i en kaffekopp. Tag därav litet i sänder i munnen och andas in djupt 3—4 gånger med munnen öppen, varefter man sväljer. Oljan fylls på i koppen allt efter det den förbrukas.

Man kan — i brist på ovannämnda — göra så här: Tag uppvärmt öl i koppen. Lägg därefter litet smör, margarin eller vaselin ovanpå i koppen och drick av det feta. Fyll ånyo på nytt fett och upprepa proceduren. Andas in djupt 3—4 gånger med munnen öppen, innan man sväljer.

Ett annat välbeprövat sätt är, att man tager hett kaffe, te eller vatten i vilket man blandar in en full matsked med brännvin eller konjak och så förfäres på samma sätt som nyss beskrivits.

Att taga litet vaselin på tungan långt in i munnen flera gånger om dagen är också en god hjälp. Man förfar även här med inandningen på samma sätt.

Vid förkylning bäddar man ned sig i väl uppvärmda sängkläder och intar litet brännvin eller konjak blandat i het mjölk samt dricker därav tills svett bryter ut ordentligt. Då byter man underkläder.

Här beskrivna förfaranden har varit osvikliga för nedskrivaren liksom för många andra som försökt dem.

För ev. inrättande av lämplig sjukstuga kunna personer, som blivit botade genom ovanstående förfarande, uttrycka sin belåtenhet genom att på postgironummer 46 13 18 insätta så mycket som de anse rådet vara värt."

Visst är det hela skrattretande, men man kan också finna det beklämnande, att sådant kvackeri fortfarande florerar. Det är nämligen alltid osmakligt, när geschäftmakare försöker utnyttja sjuka människors okunnighet och godtrogenhet. Eftersom tiggARBREVET lokar med diffusa sjukstugeplaner finns det kanske anledning för polisen att undersöka om tilltaget har snudd på bedrägligt beteende.

Ni har väl prenumererat
på STATUS?

Benmärg livräddare vid leukemi

"En liten flicka på 20 månader, Laura MacDonald, har räddats till livet från akut leukemi — blodkräfta — genom kraftig röntgenbestrålning och transplantation av frisk benmärg från hennes tvillingsyster. Fallet är så vitt känt det första där sådan transplantation gjorts på människor, och att det lyckas tillskrivs den omständigheten att flickan hade en enäggstvilling med samma blodgrupp. Liknande transplantationer har tidigare gjorts i experimentsyfte på möss med delvis lyckat resultat.

— Från början var det intet eller litet hopp för barnets tillfrisknande, men hoppet stegrades då det upptäcktes att Lauras tvillingsyster Mary hade samma blodgrupp. Man beslöt då att försöka överföra en del av Marys friska benmärg till hennes syster, sade en talesman för sjukhuset.

Den 11 juli bestrålade vi hela Lauras kropp för att på detta sätt försöka döda den sjuka mörgen. Bestrålningen utfördes omedelbart före operationen.

— Följande dag togs barnen till operationssalen och man började ta bort märg från Marys sken- och höftben med en spruta, försedd med antikoaguleringsmedel. Sedan var det bara att injicera Marys benmärg i Lauras blodådror.

Spädbarnen hämtade sig väl från ingreppen och det blev ingen farlig reaktion. De kommande dagarna kunde man påvisa att den sjuka flickans blod långsamt blev bättre."

(Dagens Nyheter)

Åderförkalkning och fettrik diet

"En forskarkommitté tillsatt av American Heart Association har tagit avstånd från den populära uppfattningen att en fettrik diet framkallar åderförkalkning", rapporterar *Sven Ahman* i *Dagens Nyheter*. "Det finns inga bevis för att det förhåller sig så, säger fem av sammanlutningen tillkallade medicinare med dietfrågorna som specialitet.

De säger också att någon verklig ökning av sjukdomar i hjärtats kransartärer inte har inträtt under senaste halvsekle, men att de diagnostiska metoderna förbättrats på ett sätt som dramatiserat dessa åkommor i allmänna medvetandet och gjort att de uppmärksammas mera.

Efter att ha gått igenom 87 studier i ämnet som utförts världen runt på de senaste 60 åren hävdar de amerikanska forskarna att en del slutsatser som kommit till synes på sistone inte är övertygande och framför allt blåsts upp utöver rimliga proportioner. Risken härmed är, anser de, att kvacksalveri och dietflugor av olika slag uppmuntras så att föreställningen om faran av fett i maten tillämpas på fall där dieten har ringa eller ingen betydelse.

Forskarna tillråder visserligen personer som väger för mycket att hålla nere sin fettkonsumtion av allmänna hälsoskäl, men hävdar att det än så länge inte finns tillräckligt material för att medge en bestämd uppfattning om det inbördes förhållandet mellan dieten, särskilt då dennas inslag av fettämnen, och hjärt-sjukdomar och åderförkalkning. De yrkar på att detta problem med det snaraste underkastas grundlig och förutsättningslös undersökning."

Läkaren och laboratoriet

"Den kliniska kemien har expanderat kolossalt de senaste decennierna", skriver *Expressen* på ledarplats. "För 30—40 år sen togs i genomsnitt drygt ett par prov per patient på våra sjukhus. I dag tas säkert 15, och fler kommer det att bli, det kan man vara övertygad om.

För utvecklingen går raskt framåt på det här området. De flitiga kemister och biokemister som man läser om i bladen och som sysslar med de obegripligheter som brukar gå under namnet grundforskning dyrkar ideligen upp nya lås och bakom den öppnade dörren hittas ofta något som visar sig högst värdefullt för doktorn där han står vid sjuksängen, för klinikern, som det heter...

Man kan alltså inte komma ifrån att den kliniska kemisten eller den kemikunniga klinikern spelar en rätt central roll för diagnos och behandling av en lång rad sjukdomar. I en viss utsträckning måste människan betraktas som en komplicerad kemisk fabrik, vars perfekta funktion hänger på den orubbade balansen i salt- och vattenomsättning, enzym-

reaktioner, hormoninsöndring och tusentals andra förlopp som bara kan följas och kontrolleras med kemiska analysmetoder.

Men här ligger naturligtvis också en stor fara och det var egentligen dit vi ville komma: faran att patienten övervägande betraktas som ett objekt för provtagning, faran att människan med hennes personliga problem och bekymmer kommer bort i djungeln av laboratorieanalyser.

Det finns en tendens i den riktningen, det vet vi alla, både läkare och patienter. Det är bekvämt för doktorn att överlämna diagnosen åt sjukhusets centrallaboratorium, mycket bekvämare — och mer tidsbesparande — än att sätta sig ned och lyssna till patientens trassliga sjukdomshistoria och på det sättet försöka klara ut var skon egentligen klämmar."

Den handikappade arbetskraften

"Efter beslut av 1956 års riksdag har de sista formella hindren för anställning av partiellt arbetsföra i statlig tjänst avskaffats", framhåller byråchef *Albert Bergh*, arbetsmarknadsstyrelsen, i en artikel i *Svenska Socialvårdsförbundets Tidskrift*. "I särskilt cirkulär har statsmyndigheterna direkt anmodats att vid sin personalrekrytering i möjligaste mån tillvarataga den arbetskraft som de partiellt arbetsföra representerar. Denna anmodan har åtföljts av ett klart uttalande, att myndigheterna bör undvika att intaga en restriktiv hållning mot de partiellt arbetsföra som arbetskraft.

För kommunernas vidkommande har motsvarande lättnader genomförts genom ändringar av och tillägg till såväl normaltjänsterelementet för tjänstemän som avtalet för den kollektivavtalsanställda personalen. Bestämmelserna gör det möjligt för kommunerna att till anställning antaga också sådana personer, som ej kan uppvisa s.k. friskintyg. Särskilda regler gäller därvid för tillämpningen av reglementenas och avtalets bestämmelser om sociala förmåner.

(Forts. sid. 33)

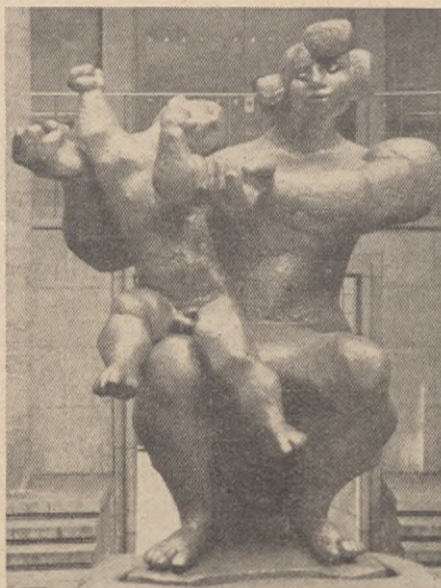
UR PRESSEN

BILDNINGENS BEGRÄNSNING

De som sysslar med folkbildning retar sig mer än de flesta över människors tröghet när det gäller kunskapers inhämtande. Här överflödar marknaden av god litteratur och god konst till hyggliga priser, men ändå är det en hel del gott folk som hellre håller sig med koloretrade veckotidningar och hötorgskonst.

I stället för att indigneras borde man fråga sig vad det egentligen finns för anledningar för en trygg svensk bonde eller arbetare att syssla med ting som inte direkt har med hans verklighetsbild och erfarenhetsvärld att göra. Demokrati förutsätter en viss bildning, för utan sådan vet inte den enskilde medborgaren hur han skall begagna sin rösträtt, svarar någon. Föralldel, men det finns många goda bondeförbundare, socialdemokrater, folkpartister och högermän som inte begriper ett dyft av modern lyrik eller vet varför en roman av Sigge Stark anses tvivelaktig och en sådan av Vilhelm Moberg betraktas som litteratur. Utan att på minsta sätt vilja häckla en känd svensk riksdagsman vågar jag påstå att det finns många som har större njutning av en italiensk gipsstaty eller det klassiska svenska hötorgsmotivet, en röd stuga vid sjön, än av Bror Marklunds kvinna på kanslihusgården eller av Karl Kylbergs tavlor.

Varje bonde vet hur en fåra skall plöjas, hur och när en åker skall gödslas, hur boskap och maskiner skall skötas och att medlemskap i en eller flera intresseföreningar ger honom chans till bättre betalning för äringen. En del sträcker sin kunskap längre och blir något i föreningen, i det kommunala eller nämndeman och får med rättskipningen att göra. På samma sätt förhåller det sig med arbetaren. Han kan sitt jobb, är med i fackföreningen och utsträcker ibland sina intressen in på politikens domäner. De aktivas liv utanför det dagliga arbetet blir fyllt av lagar, stadgar

Har folk större behållning av en italiensk gipsstaty än av detta verk av Bror Marklund?

och avtal och de får praktiskt taget inte tid med något annat. De vet hur en kommun och en förening skall fungera, de frågar sig vad den eller den nyheten kostar och blir det för dyrt vinkar de med kalla handen.

Ska vi ha en skulptur av Arne Jones på planen utanför det nybyggda kommunalhuset eller skall vi låta gravstenschuggare Johansson göra en? Visserligen talade föreläsaren, som för en tid sedan var i kommunalhuset, mycket vackert om den där Jones och mycket har det stått om honom i tidningarna, men det är svårt att veta vad de där skulpturerna som han gör egentligen föreställer. Dessutom är han rätt dyr. Gravstenschuggare Johansson gör mycket lättbegripligare saker och är betydligt billigare och då är det frågan om lättbegripligheten och priset avgör saken eller om det är någon annan faktor som spelar in.

Samma problem uppstår då det gäller utsmyckning av interiörer: billiga målningar av målarmästare

Andersson, som är styv på landskap med naturligt utseende, eller dyra, svårbegripliga saker av någon erkänd konstnär. Det duger gott med Johansson och Andersson, vi förstår inte bättre än att vi tycker de är bra och framförallt blir det billigare, säger de försiktiga. Nej, vi vill ha konst som vi kan visa med stolthet för dem som kommer hit och förstår sig på sådana saker, säger motparten och kanske tillägger han något om kommande generationers dom över fädernas gärningar.

Nu kan man fråga sig om det är insikt eller högfärd som inverkar på den senare gruppens ställningstagande. Kanske njuter de i själva verket lika mycket av Johanssons eller Anderssons verk som av Arne Jones eller någon annan berömdhet, och deras ställningstagande är därför inte riktigt äkta. Ofta förhåller det sig nog på det viset. Tyvärr, kan man tillfoga, om man så vill, men ändå kan man inte riktigt hålla med om att den första gruppen är helt och hållet i besittning av det sunda förnuftet.

Rätt som det är upptäcker man att mönstret på mattan man sist köpte till finrummet, formen och mönstret på vassen eller fatet som gumman fick på födelsedagen och mycket annat som finns i ens dagliga tillvaro har större släktskap med den besynnerliga konst som man köpte eller tänkte köpa till kommunalhuset än med den andra som man ansåg mer naturlig. Tiden och tingen har förändrats, det har skett en glidning i verklighetsuppfattningen, den är inte densamma som förut. Det som ansågs främmande och underligt har plötsligt blivit hemtamt och naturligt.

Vill man ha något att fundera över, att förarga sig på, en stötoten utanför kommunalhuset, eller vill man ha det alldeles lugnt och oförargligt? Man vill ha något vackert, svarar man, vad är det som är vackert? Smaken är forskellig och alltför ofta sätter man likhetstecken mellan det vackra och det oförargliga. Det här konstverket är vackert, den här boken är vacker, därför att det eller den förargar mig icke, väcker inte anstöt. Men jag har heller inte på något sätt blivit

(Forts. sid. 9)

KULTURELLT

Radion och de handikappade

När Sven Jerstedt lämnade chefredaktörskapet för Lantarbetaren och blev radions förste aktive facklige medarbetare skrevs ett stycke ny radiohistoria. Sven Jerstedt är fackligt medveten. Han hade dessutom förmånen att komma från ett fackförbund, som representerade en underbetald klass. Han visste vad löneduster vill säga och han var tillräckligt uppkäftig för att i sin egen tidning — som sorterar under LO — kunna säga ifrån även till de egna uppdragsgivarna.

Den första tiden i radion ägnade han helt åt fackliga spörsmål. När han väl blivit aningen mer varm i kläderna spenderade han dock sin tid också åt mer sociala frågor. Och han fick så mycken tid över för de partiellt arbetsföras problem, att han raderade ut snyftreportagen och såg med reella ögon på tingen. Upptäckte att de partiellt arbetsföra mera behövde ett rejält förtroende än snyft och besynnerligheter.

— Jag tror fortfarande att man måste ge de partiellt arbetsföra — underligt ord förresten — samma chans på den öppna arbetsmarknaden, som de potentiella, säger Sven Jerstedt. Vi har inte råd att avvara denna arbetskraftsreserv. Vi har heller inte råd att mot bakgrunden av gammal förlegad inställning betrakta de partiellt arbetsföra som nådehjon. I stället bör vi se sanningen i vitögat, erkänna att vi inte har möjligheter att avstå från den arbetskraft de kan ställa till förfogande. Det råder så mycken vidskepelse bland oss så kallade potentiella, att vi fortfarande dras med smittoskräck och förutfattade meningar. Så får det inte gå till i ett kultursamhälle. I varje fall inte i ett samhälle som är så utarmat på arbetskraft som vårt.

Alla har rätt till arbete

Ja, det är Sven Jerstedts egna ord och han har också i gärning bevisat att de har burskap i hjärtat. Han lider inte av någon vidskepelse. Han ser radikalt på tingen och tiger inte av bekvämlighetsskäl.

I en serie program om de partiellt arbetsföras problem vägrade han att erkänna distinktionen partiell och helarbetsför. Gjorde det därför att man kan dela upp människor i så många yrkeskategorier.

— Jag tror, säger Sven Jerstedt i en intervju, att det finns yrken där vissa människor inte passar. Oavsett om de är friska eller sjuka. Men å andra sidan har vi numera kommit så långt i differentiering — eller borde i alla fall ha gjort det — att vi kan välja personal till passande yrken. Har vi verkligen gjort det, så är det heller ingen risk för att vi skall behöva sysselsätta oss allt för mycket med frågan om partiell och potentiell arbetskraft. Rätten till arbete tillhör samtliga människor. Och det gäller framförallt rätten till passande arbete. I ett modernt samhälle bör man inte använda medeltida betraktelsesätt.

Så långt Sven Jerstedt.

Problemet "rent mänskligt"

Man kan endast med tillfredsställelse hälsa att även radion slutit upp på den linje arbetsmarknadsstyrelsen hävdade. Att inte allt för gravt skilja mellan hel och halv arbetskraft. Byråchefen Albert Bergh i arbetsmarknadsstyrelsen ville för några år sedan ha dessa distinktioner radikalt förändrade och styrelsen har också handlat i den andan. Visst återstår ännu mycken vidskepelse, men vettig upplysning via press och radio borde kunna häva denna.

Radion är ett socialt instrument. Här har den också en mycket viktig funktion att fylla. Genom auktoritativ klarläggning, genom neutrala sakupplysningar, kunde den bereda klarläggande fakta. Sven Jerstedt har börjat i rätt ända. Men frågan om de partiellt arbetsföra är dock — när sanningen ändå skall fram — inte i första hand en facklig angelägenhet. Den är rent mänsklig. Vi har inte rätt att i onödan sortera människor i olika fack. Vi är ändå bara människor — trots allt.

Sven Jerstedt

"Vägen ut skall vara öppen"

En sjuk människa — vilken åkomma hon nu kan tänkas lida av — har rätt till vård och vila. Men — och det är det väsentliga i resonemanget — när hon väl blivit så frisk, att hon inte längre behöver vila och vård, då skall också vägen ut till samhällsgemenskap vara öppen. Att hon inte, med fysiska handicap, kan stå i tungt arbete — det förstår alla. Men det finns i en allt mer mekaniserad tillvaro så många lätta arbetsuppgifter, att man inte nödvändigtvis borde fråga efter sjukjournaler för att anställa folk.

För de intellektuella är problemet inte så svårt — om man bortser från bacillskräcken. Men för människor, som verkligen behöver ställa om sig och gå in i ett nytt yrke, är problemet ruskigt.

Man kan inte frigöra sig från tanken att även de *helfriska* — om det nu skulle råka finnas sådant folk — själva bör bli omställda.

Sölve Forssell

Schacklösning

Lösningen till problemet av K. A. L. Kubbel (Matt i 2 drag). 1. Sc1!, b×c1S. 2. Sc3 matt. 1. —, b×c1D (även detta ett försvar mot hotet Dh1). 2. Df3 matt.

Tuberkulosvård i Jugoslavien

Jugoslavien utgick ur kriget med de proportionellt största förlusterna av alla krigförande i Europa. Landet förlorade 1.800.000 av sin befolkning, som vid krigsutbrottet 1941 uppgick till 18 miljoner. De materiella skadorna värderades vid krigsskadekonferensen i Paris 1945 till ca 40 miljarder dollar, denna beräkning grundar sig på 1937 års dollarkurs. Förutom den tiondel av befolkningen som gick till spillo finns i dag ca 340.000 invalidiserade medborgare som samhället måste dra försorg om, och då har man ändå inte räknat alla de människor man får anta aldrig komma in i statistiken genom de brister som fortfarande vidlåder socialvården i ett så outvecklat land.

Antalet konstaterade fall av tbc ökade efter kriget katastrofalt, vilket i någon mån kan bero på det allmänt försämrade hälsotillståndet, men även på grund av att man nu verkligen i motsats till vad som var fallet före kriget genom dispensärernas försorg försöker ta hand om dem som drabbats av sjukdomen. Före kriget var tbc för Jugoslaviens del en lika utbredd sjukdom som nu, men genom den stora bristen på läkare och avsaknad av sjukhus och dispensärer förekom tusentals dödsfall, som aldrig kom in i statistiken, och massor av människor brydde sig aldrig om att söka läkarvård. Så

GUNNAR NILSSON

skriver om tuberkulosproblemen i Jugoslavien, som har en mycket hög tbc-frekvens. Vid en undersökning efter kriget, som omfattade en fjärdedel av befolkningen, konstaterades 150.000 fall av tbc, och ungefär 10 procent av barnen led av denna sjukdom. Före kriget fanns i exempelvis Serbien, som har åtta miljoner invånare, endast ett sanatorium med ca 400 vårdplatser. I provinserna Kosmet och Macedonien saknades fullständigt både sanatorier och dispensärer. Man håller nu på att bygga upp en stor mängd dispensärer och sanatorier, och nästa år börjar 300 skärmbildsbussar en undersökning av hela befolkningen. Den beräknas dock inte vara avslutad förrän 1964.

fanns 1939 i Serbien med 8 miljoner invånare endast 4 dispensärer och ett sanatorium med ca 400 vårdplatser. Förhållandena i Slovenien och Kroatien var något bättre, medan däremot provinser som Kosmet och Macedonien fullständigt saknade både dispensärer eller sjukhus och sanatorier för tbc-vård.

Stor upplysningskampanj

En av det jugoslaviska Röda Korsets första åtgärder vid krigsslutet blev att i första hand organisera en upplysningskampanj särskilt med tanke på att föräldrarna skulle lära sig förstå nödvändigheten av att i god tid söka läkarvård för sina barn och även själva låta sig undersökas. Speciellt var denna upplysningskampanj av stort värde på landsbygden där sanitära och övriga förhållanden var och fortfarande är under all kritik. Obligatorisk läkarundersökning genomfördes vid alla nationaliserade företag och industrier och senare vid lantbrukskooperativerna. Men bristen på läkare och annan personal gjorde sig starkt kännbar och endast städer och tätorter samt tätbebyggda jordbruksdistrikt kunde under de första fem åren komma i åtanke. Således undersöktes den första femårsplanens år omkring en fjärdedel av Jugoslaviens befolkning varvid konstaterades 150.000 fall av tbc samt ett oerhört högt procenttal bland barnen. Ungefär 10 % av alla undersökta barn led av sjukdomen.

200 dispensärer i Serbien

Genom den oerhörda eftersläpningen från förkrigstiden var det synnerligen svårt att i all hast organisera en fortlöpande kontroll, men i takt med socialförsäkringens och socialvårdens utbyggande och det jugoslaviska Röda Korsets intensiva upplysningskampanj kunde man i någon mån råda bot på missförhållandena. Idag har ett nät av dispensärer och sanatorier uppbyggt. Det finns i Serbien ett tjugotal sanatorier med omkring 15.000 vårdplatser och ca 200 fasta dispensärer. Hälsotillståndet har visserligen förbättrats i samband med välständsökningen, men särskilt utbredd är sjukdomen fortfarande bland barnen. I Belgrad konstaterades vid en undersökning bland folkskolebarn att 5,7 % av dessa led av tbc, varav hälften i långt framskridet stadium. På landsbygden som ännu inte omfattas av nationalförsäkringen är situationen betydligt allvarigare. Bristen på läkare gör sig där speciellt kännbar och i många fall dröjer det år innan skolorna står i tur att få besök av läkarna som ofta har ett område

Det nya och moderna sanatoriet Zemun i Belgrad

med 30—40.000 människor att betjäna.

Nu planerar man en allmän skärmbildsundersökning av alla jugoslaver, men bristande resurser gör att man måste beräkna att den kommer att ta minst fem år i anspråk. Var man sedan skall placera de personer som är i behov av sanatorievård vet man ännu inte. Antalet vårdplatser utbyggs som jag förut sagt successivt, men är med hänsyn till det stora vårdbehovet en droppe i havet. De svårast sjuka planerar man nu att sända till Schweiz där vårdplatserna är flera och man även har större erfarenhet av tbc-vård. Redan idag vistas ett tusental jugoslaver på Schweiz' sanatorier.

Nativiteten den högsta i Europa

Alla de omfattande åtgärder som vidtas i kampen mot denna allvarliga folksjukdom bekostas av staten och Röda Korset, som får anslag av företag och även FN för sin verksamhet. Den låga bildningsnivån, särskilt då på landsbygden, gör det svårt och hindrar många gånger att de genomförda upplysningskampanjerna får den effekt man väntat. Upplysningen måste också sättas in på alla områden. Det gäller inte endast att övertyga människorna om nödvändigheten att söka läkare. Föredrag måste organiseras i skilda ämnen som t. ex. matlagning, hygien, barnavård och det räcker inte med att man kommer på besök en gång varje år i byarna. Besöken måste upprepas så att de kunskaper som dessa resande konsulenter vill bibringa befolkningen verkligen fastnar i minnet.

Vilka oerhört svåra förhållanden som ännu råder kan man förstå om man enbart tar i beräkning att rinnande vatten saknas i de flesta landsortsstäder, avlopp saknades överallt tills för några år sedan. På landsbygden saknas i de flesta fall både vatten och avlopp och det finns byar som aldrig besökt eller fått besök av en läkare. Människor har varit sjuka i tiotal år och det har ansetts naturligt att man en vacker dag vaknar och finner att den sjuke avlidit. Nativiteten på landsbygden och även i städerna är den högsta i Europa, en människa är inte oersättlig och man har nöjt sig med att vid fall av sjukdom i familjen anlita gamla s. k. beprövade och pålitliga medel. Byarnas kloka gummor har fått ersätta läkarna.

Även den förebyggande hälsovården rustas upp i Jugoslavien. På bilden badar barn på en koloni i Hvar.

Yrkesskolor vid sanatorierna

Socialförsäkringen garanterar alla i nationaliserade företag och lantbrukskooperativer anställda full lön under hela sjukdomstiden. Blir sjukdomen långvarig erhåller den sjuke efter 3 år invalidpension, men denna kan återtas om vederbörandes hälsotillstånd förbättras och han kan återgå i arbete. Vården är kostnadsfri såväl som all medicin. Särskilt rigorös är lagstiftningen när det gäller företagens skyldighet att bereda friskskrivna patienter lämpligt arbete. Företagen är även skyldiga att bereda deltidsarbete om så skulle påfordras, och omskolningen sker ofta genom företagets försorg och bekostas i allmänhet av företag och kommuner gemensamt.

Stor betydelse kommer de rehabiliteringsinstitut att få som nu organiseras i varje stad och är avsedda att ta hand om återanpassningen till arbetslivet. Vidare planerar man att vid varje sanatorium anlägga verkstäder och yrkesskolor där patienterna så snart deras hälsa förbättrats skall kunna tränas och vid behov omskolas till lämpligt yrke. Man har även tänkt sig att i framtiden organisera realskolor och gymnasiekurser och för studenter universitetskurser i vissa humanistiska ämnen.

Det är självfallet att i ett land med så stora sociala problem all den möda som läggs ned och de pengar som stat, företag och kommuner anslår

till kampen mot tbc inte får väntat resultat omedelbart. Genom den enorma eftersläpningen räknar åtminstone de läkare jag talade med att man behöver minst ytterligare 10 år enbart för att organisera vården och kartlägga det reella vårdbehovet. Man betonar också att det inte enbart räcker med de åtgärder samhället vidtar, höjd folkbildning och bättre förståelse från allmänhetens sida är minst lika viktiga som de 300 bussar med skärmbildskameras som man inköpt för den stora undersökning som börjar 1958 och kommer att vara avslutad 1964.

● BILDNINGENS ...

(Forts. fr. sid 6)

förändrad av upplevelsen av det jag såg eller läste.

Jag har inte kommit för att skapa frid utan strid, sade Kristus i ett sammanhang, och troligen har både ord- och bildkonsten samma uppgift.

Inför detta resonemang kan man undra om det inte är tryggast för både individerna själva och det samhälle de lever i, om de hellre ägnar sig åt att sköta jord, yrke och kommunalpolitik än att fundera på estetiska och andliga ting. Börjar folk i allmänhet att alltför mycket tänka på frågan om de existerar i stället för på hur och varför de gör det, har jag en känsla av att det går åt pipan.

(Forts. sid. 31)

Konsten att leva tillsammans

När en människa upptäcker att hon är olyckligt gift, skyndar hon sig att kasta skulden på motparten. — Det är hans (hennes) fel, säger hon till sig själv. Han har gjort mig sådan jag är — hade jag varit gift med en annan vore jag nog annorlunda, då vore jag lycklig...

Är det då så säkert att allt skulle blivit bättre med en annan? I de flesta fall måste nog svaret bli nej — eftersom grunden till olyckan och missanpassningen finns hos den besvikne själv.

— Ofta beror väl missanpassning i kärleksförhållanden på att vi känner oss själva så dåligt, säger docent Börje Löfgren. Svårigheterna i att leva tillsammans med andra har nästan alltid sin orsak inom oss själva. Men för att förstå detta måste vi ha klart för oss hur det omedvetna och det omedvetna i ett fascinerande samspel bestämmer vårt handlande.

Mycket av det vi gör beror på omedvetna reaktioner. Vi rycker undan handen när den kommer för

MIRJAM SVENHARD

kåserar om konsten att anpassa sig i äktenskapet och om de mäktiga krafterna i vårt undermedvetna, som ofta påverkar vårt val av äktenskapspartner.

nära ljuslågan, vi kanske känner hunger när vi hör en gonggong; en speciell melodi kan locka oss till tårar, vissa händelser väcker obehagliga känslor till liv. Utan vettig anledning får somliga människor oss att uppträda tarvligt, elakt och grymt. Och mot andra åter känner vi en fullständigt omotiverad men bestämd motvilja. Vi begriper inte varför, kanske blir vi ängsliga och tycker oss famla i en skuggvärld bland ting, som saknar bestämd form, ting som skrämmer och som vi inte vill veta av...

I själva verket är allt detta reaktioner från det omedvetna. I vårt innersta djup finns en massa egen-skaper, som vi en gång kanske med-

metet gömt där. Vi vill inte veta av dem, men ibland möter vi något eller någon, som utan att vi kan hjälpa det, appellerar till just detta. Kanske upptäcker vi då att det omedvetna är att likna vid den lilla bit av ett isberg, som syns ovan vattenytan, resten är det omedvetna, detta stora mäktiga skrämmande och omätbara, som inte syns, men som likväl finns där, precis som hos isberget, och som till stora delar bestämmer vårt handlande.

Vi har uppfostrats till vissa föreställningar om vad som är det rätta, goda och sanna. För att kunna leva upp till dessa föreställningar har vi tvingats kassera en mängd möjligheter till handling. Men de finns kvar, de modifierar vårt beteende och ibland, när de blir tillräckligt starkt eggade kan de bestämma det helt.

När vi ska välja livspartner så spelar allt detta en stor och väsentlig roll. Det är populärt att inränga valet av kärleksobjekt bland magiska och mystiska kulthandlingar. Men de hör inte dit. Inte heller väljer man av en slump. Våra omedvetna reaktioner, vår uppfostran och våra förträngda handlingsmöjligheter har ett finger med i spelet.

Första levnadsåren betydelsefulla

Låt oss som exempel nämna en helt vanlig ung flicka. Hon har uppfostrats av stränga föräldrar och har följaktligen fått lära sig att undergivenhet är en eftersträvanvärd dygd. Allteftersom hon växer upp och får vidare perspektiv reagerar hon emellertid med trots och ovilja mot denna undergivenhet. Men det blir aldrig mer än en attityd, barnomens inflytande sitter kvar. (Vi har alla mött människor som trots att de demonstrerar vitalitet och frigjordhet ändå är kuvade och undertryckta.)

När en sådan människa engagerar sig i ett kärleksförhållande blir hon lätt undergiven och stukad, givetvis alldeles speciellt om hon valt en dominerande partner. Och det har hon. Men varför? Just den attityden har hon ju opponerat sig allra kraftigast emot.

(Forts. sid. 32)

Det är långt ifrån alla människor, som väljer rätt livskamrat

Kirurgisk behandling av lungtbc

Det är fem olika punkter jag vill uppehålla mig vid. För det första resektionsbehandlingen, vilken ju innebär, att man helt enkelt tar bort det som är sjukt i lungan. För det andra vill jag tala lite om decortikation eller s. k. avsvälning. Det tredje jag tänkte beröra är de förträngda luftrören och behandlingen av dem. Sedan kommer frågan om de samtidigt med resektionerna utförda rumsinskränkande ingreppen, de s. k. takplastikerna. Det femte och sista jag vill belysa är metoden med respiratorbehandling i anslutning till stora lungkirurgiska ingrepp.

Resektionsbehandling innebär att det område av lungan, som varit eller är säte för den tuberkulösa härden tas bort. Det låter mycket rationellt, och det är också rationellt.

Varför har det då tagit så relativt lång tid innan resektionsmetoden slagit igenom? Jo, det har att göra med utvecklingen av antibiotika och kemoterapi. När man före dessas tillkomst försökte ta bort de tuberkulösa delarna av en lunga, visade det sig att det var ett mycket riskabelt ingrepp. Det var bara hälften av patienterna, som överlevde, de andra klarade inte av situationen på grund av komplikationer i form av infektioner. Med hjälp av antibiotika och kemoterapi har dödsrisken sedan blivit allt mindre och mindre. Från att ha varit 50 procent har den krympt till knappt ett par procent.

Många gånger slår sig tbc-bacillerna ned i luftröret, som leder ut till förändringen i den sjuka lungan, den s. k. dränagebronken. När man då tar bort det som är sjukt i lungan, måste man skära igenom detta luftrör. Om slemhinan då i detta är förändrad, föreligger stora risker att det inte läker ihop, varvid det kan uppstå fistlar. Först genom förbehandling, alltså sanatoriebehandling med antibiotika och kemoterapi, kan man få dessa förändringar runt omkring själva härden att läka ihop. Därefter kan man operera bort den svårt sjuka delen av lungan, och det blir då ett relativt säkert ingrepp.

Då frågar man sig: varför kan inte kemoterapeutica — streptomycin, PAS och INH — medföra ut-

DOCENT VIKING BJÖRK
vid Karolinska sjukhusets thoraxklinik höll ett informerande föredrag om modern lungkirurgi vid De Lungsjukas Riksförbunds kongress i Stockholm i år. Föredraget, som togs upp på band återges här i något förkortat skick.

läkning av hela den tuberkulösa processen, så att man slipper operativa ingrepp? Det är ju det vi alla önskar, nämligen att tuberkulosen skall bli en helt medicinsk sjukdom utan inblandning av kirurgi. Det är framtidsmålet, men i dagens läge måste man vid varje allvarligt utvecklad lungtuberkulos överväga kirurgisk behandling — och då i första hand resektionsbehandling. Förr var det ju så att man ofta försökte göra mindre operativa ingrepp i första hand för att slippa ta till denna största operation, resektionsbehandlingen.

Aktuellt

Nu har det svängt om helt och hållet. Skall man diskutera lungkirurgi, så diskuteras man först och främst resektionsbehandling, och detta av den anledningen, att den är mest radikal och visar den största procenten utläkning och det bästa resultatet om man för kontroll följer patienterna en längre tid efter operationen.

Om vi nu tänker oss att vi har en lunga med en tuberkulös cavern, så frågar man sig alltså varför inte denna cavern kan läka ut helt och hållet med kemoterapi. Det har visat sig att kemoterapin når den tuberkulösa förändringen genom blodkärnen, och man måste ernå en hög koncentration av antibiotika i blodströmmen för att det skall bli något resultat. Om det nu inte finns några blodkärl på insidan av cavernen, så kan man heller inte få en utläkning av den med antibiotika. Förändringar i luftrören och småförändringar runt cavernen kan man få att läka ut med kemoterapi, den stora

cavernen måste man emellertid ta bort genom en resektion.

Först efter förbehandling med kemoterapi på sanatorium blir själva ingreppet säkert. Hur mycket skall man då ta bort? Jo, bara det som är sjukt, bara det som inte kan läka ut med kemoterapeutica. Alla småhärder som man känner vid operationen eller som man kan se i andra avsnitt av lungan kan man mycket väl nå med kemoterapeutica. Man tar bara bort vad man kallar den ursprungliga härden, alltså den varifrån bacillerna kommer och kan spridas om man lämnar den kvar. Den kan visserligen ligga stilla några år, men i och med att man håller upp med de kemoterapeutiska medlen, börjar den kanske att igen producera baciller. Det mest radikala är alltså att skära ut härden.

Lungan är indelad i sektioner, byggnadsenheter. Den vänstra lungan innehåller två lobber och den högra tre. Sedan är varje lob uppdelad i ett visst antal segment, och varje segment är en självförsörjande liten enhet med luftrör och blodkärl. Med andra ord: dessa byggstenar, som är helt självförsörjande, kan man operera bort var och en för sig. Det gäller att ta bort så litet som möjligt för att mesta möjliga funktion skall bli kvar. När man har lungan mellan sina händer vållar det sällan någon svårighet att exakt fastställa hur mycket som skall tas bort och hur mycket som kan sparas.

Resektionsbehandlingen, som i dagens läge är vårt främsta kirurgiska vapen mot lungtuberkulosen har fått en mycket framträdande plats, som jag tror att den kommer att behålla ännu en tid framåt. Vår stora strävan är för det första att nedbringa riskerna i samband med detta ingrepp, för det andra att åstadkomma bästa möjliga funktion hos kvarvarande delar av lungan. Det är ju ofta så, att den del av lungan, som man tar bort, praktiskt taget inte fungerat. Alltså: funktionen behöver inte minska genom ett stort resektionsingrepp. Om man tar bort en hel lunga, och den lungan inte fungerat före operationen, så har ju patienten inte förlorat något av sin andningsförmåga.

Vi har ju stora luftvägar till de

båda lungorna, vänstra och högra stambronken. Förträngningar på stambronkerna uppträder lättast på den vänstra sidan. Och varför? Jo, den bronken är två till tre gånger så lång som den högra. Fem cm långt är det vänstra huvudluftröret, medan det högra bara är två cm.

Om det blir en förändring med en förträngning av luftröret, som leder till den vänstra lungan, kopplas den lungan ur funktion och deltar inte i andningen. Uppstår då sekundära förändringar i den lungan, så att den överhuvudtaget icke blir funktionsduglig, innebär ju det stora ingreppet att ta bort hela lungan inte någon som helst funktionsförlust för patienten. Men om operationen företas på ett tillräckligt tidigt stadium, kan den medföra en ordentlig vinst av lungfunktion. Om vi t. ex. har en förträngning av stambronken plus en cavern i överloben finns det alltså möjlighet att ta bort stambronken och överloben och så sy in luftröret från underloben i de båda lungornas gemensamma luftrör. Då får den kvarvarande delen av lungan tillbaka sin normala funktion, vilken hindrats av förändringarna i stambronken. Genom detta ingrepp har man därför vunnit funktion samtidigt som man fått bort den sjuka processen både i en del av lungan och i luftröret. Med andra ord: stora ingrepp kan leda till en förbättrad lungfunktion.

◇

Ofta har man anledning att försöka förbättra funktionen då svålar omger lungan. Det kan vara rester efter en gammal pneumothorax (kvävgasbehandling) eller lungsäcksinflammation. I de fallen växer de båda lungsäcksbladen samman, och det medför att mellangärdet kan fixeras vid bröstkorgsväggen. Nu är ju mellangärdet den pumpkolv som pumpar luften in och ut i lungan. Man beräknar att mellangärdets muskel utför ungefär 3/4 av andningsarbetet. Vid en hoststöt är mellangärdets arbete synnerligen viktigt. Man räknar med att luftens hastighet uppgår till 70 sekunder vid en hoststöt.

Genom att ta bort de nämnda svålarna kan man i vissa fall avsevärt förbättra lungfunktionen. Då kombineras ingreppen på så sätt, att det som är sjukt i lungan tas bort, medan den friska delen av lungan, som ligger nedbunden under en svål befrias från denna svål.

Docent Viking Björk

Då frågar man sig: hur länge kan en lunga ligga hopbunden under en sådan här svål för att det skall löna sig att försöka få tillbaka funktionen? Det är en mycket intressant fråga, och det är också en viktig fråga. Man skall inte göra en stor operation utan en viss garanti för att man uppnår det resultat man önskar. Jag kan berätta, att i ett fall hade en högerlunga efter en lungsäcksinflammation legat under en svål i elva år — överloben var förstörd av en cavern, under- och mellanloben var friska. Något sådant fall hade vi inte haft tidigare, men det visade sig vid operationen, att om man tog bort den sjuka delen och frilade den friska under- och mellanloben, så hade de så att säga legat infrusna i tio—elva år utan att fungera. Så fort den lungvävnaden, som inte var angripen av tbc, blev befriad från det omgivande skalet vilket band lungan, kunde den luftfyllas och på en gång börja fungera. Hos den patienten visade det sig efter ett år, att en fullkomligt normal lungfunktion på de två återstående loberna hade erhållits. I det ingreppet förenades alltså en resektion och en avsvålning, och resultatet blev en funktionsvinst på 30 procent.

◇

När skall man då ansluta en s. k. takplastik — en rumsinskränkande operation — samtidigt som man tar bort det sjuka i lungan? Så fort det gäller att ta bort en begränsad

hård — ett eller två segment eller en lob — går det bra att låta bli revbenen, att ändra om bröstkorgen. Det är nämligen då så lite volym lungvävnad som tas bort, att den delen som blir kvar kan vikariera. Men om det blir mera volym som tas bort, uppstår naturligtvis ett hålrum inne i brösthålan — och vad händer då med det hålrummet? Det beror på många faktorer, men vad vi är rädda för — och vad som händer ibland — är att det blir en inflammatorisk process i hålrummet. Därför vill vi till varje pris utplåna tomrummet inne i brösthålan. Då får man göra så, att man gör om bröstväggen, så att den kommer att passa till lungan.

Det medför stora fördelar om man kan begränsa de kirurgiska ingreppen till en enda operation. En av fördelarna är att det blir bättre funktion på armarna efteråt. Om man skurit igenom musklerna runt skulderbladet en gång, och sedan fått dem att läka ihop, får man en bra rörelseförmåga i armen, men skall man sedan skära i samma muskler en gång till, så är det inte så säkert att rörligheten blir så bra. Dessutom är det tråkigt att vakna upp efter en stor operation och veta att man skall vara med om en till ett par månader senare.

Det har varit så att om man minskar bröstkorgen enbart genom att ta bort revbenen, så får den kvarvarande lungan inte det stöd den behöver för att på ett effektivt sätt utföra andningen och sköta om hostningen. Genom att ta bort bakstumpar på de övre revbenen kan man böja ned dessa och sätta fast dem på ett annat ställe, så att man får en helt ny bröstorg. Man kan skraddarsy bröstkorgen, så att säga, man kan göra den så stor som man finner att den behöver vara för den del av lungan som är kvar. Det gör man givetvis lättare om man gör alltsammans i en enda seans.

Det finns fall, då det är absolut nödvändigt att komplettera en resektion med en minskning av bröstkorgen. När det behöver göras beror på två olika saker, dels kvantiteten av den lungdel som tas bort, dels kvaliteten på den del av lungan som blir kvar. Det är ett balansspel. Ju mera man tar bort och ju sämre kvaliteten är på det som blir kvar, desto mer ökar indikationen för en minskning av bröstkorgen. Om kva-

liteten på den kvarvarande lungdelen är dålig, är det inte säkert att den klarar av påfrestningen att vidga sig och fylla upp tomrummet efter den borttagna lungdelen. Hur mycket man i varje enskilt fall törs operera bort utan att minska bröstkorgen hör till de svårare problemen att avgöra. Man måste komma ihåg, att alla de komplikationer, som kan inträda efter större ingrepp vid lungbc är av allvarlig natur.

Det låter kanske mycket om man säger, att man vid en enda operation dels är tvungen att ta bort det som är sjukt i lungan, dels befriar den friska kvarvarande delen av lungan från en svål och dessutom gör om bröstkorgen, så att den blir lagom stor för den del av lungan som är kvar. Det är också ett krävande ingrepp, ett ingrepp, som vi ser med respekt på.

◇

I vanliga fall tänker väl ingen på att det är ett ansträngande arbete att andas. När man genomgått ett större lungkirurgiskt ingrepp, så fordras det kanske mera arbete för att få luften in och ut i lungan än vad den nyopererade kan prestera. Om andningsarbetet inte blir ordentligt utfört, sker en anhopning av kolsyra i kroppen. Det medför en långsam kolsyreförgiftning och patienten går över i en sorts medvetlöshet.

För att förhindra komplikationer efter de stora ingreppen har vi infört respiratorbehandling, vilket innebär att man börjar med respirator omedelbart efter operationen. Man tar allt andningsarbete ifrån patienten, man låter en apparat suga in och blåsa ut luften under en till fyra veckor, ända tills såret är väl hopläkt, den nya plastiken stabiliserad och revbenen väl fastläkta. Under denna tid slipper patienten allt arbete med andningen, och han slipper också det enorma arbete som det innebär att hosta upp slem efter operationen. Det är nämligen så, att har man en liten lungvolym, så har man också lite luft som kan riva med sig slemmet. Då måste man alltså arbeta desto hårdare för att få upp slemmet. Allt detta slipper nu patienten att anstränga sig med. I stället finns det en sådan anordning, att man suger upp slemmet med jämna mellanrum, allt eftersom man hör att det samlas.

Vidare behöver patienten inte vara vaken och delta i andningen, han kan få tillräckligt med morfinpreparat mot sina smärtor och därigenom få en förlängd bedövnings- eller narkosperiod efter operationen, under vilken man kan garantera, att alla celler i kroppen får tillräckligt med syre för en idealisk förbränning. Man kan också garantera att all kolsyra som bildas vid förbränningen, vädras ur kroppen.

När patienten blivit starkare, såren läkt och revbenen börjat växa fast, får han försöka andas själv. Först kanske tio minuter per dag, och sedan kan man successivt öka tiden. Efter några dagar vill patienten kanske ha bort maskinen ur rummet. Han behöver den inte längre och tycker att det är besvärligt att få hjälp av respiratorn. Då är det rätt tidpunkt att koppla av den helt och hållet.

Vi har under senare tid använt respiratorbehandling på sådana fall, där man tidigare inte vågade göra en resektionsbehandling. Vi har även använt den i vissa fall, då man inte velat dela upp ingreppen, trots att sjukdomen varit belägen i båda lungorna. Det har nämligen ibland visat sig klokt att företa operation på båda sidorna samtidigt.

◇

Kirurgen ägnar mycket intresse åt att motverka de risker och komplikationer, som kan uppträda i samband med de här ingreppen. Det gäller att välja ett rumsinskränkande ingrepp i de fall, då det är risk för infektion, att välja respiratorbehandling i de fall, då det är risk för att patienten annars inte skulle orka med ingreppet och att vid de stora ingreppen säkert leda patienten över den operativa perioden.

Det har visat sig, att själva operationen i de långt gångna fallen tåls av patienten om han är väl förberedd, och det blir han genom ett gott samarbete mellan den medicinska och den kirurgiska delen av behandlingen.

Som "idealfall" tänker vi oss t. ex. en patient, som insjuknat i cavernös lungtuberkulos. Han får ett par, tre månaders förbehandling på sanatorium, går sedan igenom en operationsperiod på tre, fyra veckor, och sedan får han ytterligare en eller två månaders kemobehandling på sanatorium. Senast nio till tolv månader efter operationsingreppet är han i fullt arbete igen. Då har han inte varit borta så länge att han tappat kontakten med sitt arbete.

Vad jag här har sagt visar i korta drag var vi står i dag, men vi hoppas att en gång i framtiden kunna slippa ifrån den kirurgiska seansen helt och hållet. Om man får profetera, så tror jag emellertid, att de nuvarande kirurgiska ingreppen kommer att behålla sitt värde under den närmaste tioårs-perioden.

Fyra kongressdeltagare, som lyssnar på docent Björk. Fr. v. Arne Årebrand, Lycksele, Helmer Frosth, Ljungaverk, Alma Bergvall, Sundsvall, och Gustaf Hansson, Härnösand.

Handikappade i Värmland hoppas på ett nytt institut

— En människa med ett handikapp behöver kanske fyra år för att lära sig ett annat yrke, medan en frisk och stark människa klarar av detta på ett par år, men därmed är inte sagt att den fysiskt handikappade lär sig en sak långsammare, han — eller hon — har endast kunnat utnyttja halva dagar under sin utbildningstid. Vi har många exempel härifrån, bl. a. inom det mekaniska facket, på hur f. d. elever vid institutet som sedan, när de kommit ut i öppna arbetsmarknaden, hävdad sig väl och kommit upp i höga förtjänster.

Det är verkställaren vid mekaniska avdelningen på Värmlands läns landstings arbets träningsinstitut vid Färjestad i Karlstad *Lennart Edlund* som så summerar sina erfarenheter på arbetsterapi när Status gör ett besök på den populära skolan.

Arbetsinstitutet, som nu varit igång i omkring fem år, bedriver en rätt mångsidig verksamhet. Dess föreståndare är yrkeslärare *Nils Runemark*, och han har lång erfarenhet som lärare. Verksamheten omfattar snickeri och mekaniskt arbete. För dessa två verksamhetsgrenar har man en mycket förnämlig maskinuppsättning. Till snickeriet hör också en avdelning för iordningställande av satser till korgarbeten för sjukhusens terapiverksamhet. Härvidlag kan man nog också tala om att det är denna del av verksamheten som direkt tillför skolan, eller arbets träningsinstitutet, som det kanske bör kallas, medel, ty under 1956 såldes material till korgarbete för inte mindre än i runt tal 100.000 kronor, en inte ringa penning. Det är huvudsakligast LIC — Landstingens inköpscentral — som är den största förbrukaren av sådant material, men det säljs också mycket till hemarbete, då exempelvis många f. d. sanatoriepatienter efter sjukhustiden och innan de återgått till sitt gamla arbete sitter hemma och arbetar med detta och gör sig lite pengar på det.

Nytt institut på väg

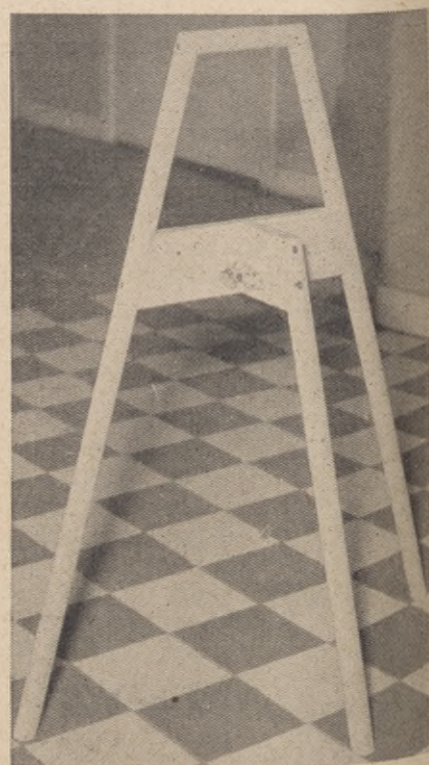
De lokaler som arbetsinstitutet i Karlstad nu förfogar över är egentligen ett provisorium — det är lokalerna efter ett gammalt, nu ned-

lagt, bryggeri man utnyttjar — och hr *Runemark* drömmer sig fram till och talar gärna om det nya institut man hoppas få bygga inom en inte alltför avlägsen framtid. Landstingets arbetsvårdskommitté med f. landstingsdirektören *Herman Norling* som ordförande arbetar med förslaget.

— Vi väntar oss mycket av detta nya institut, säger hr *Runemark*, då får vi så att säga allt under ett tak och kan få ut ännu mer av arbetet. Visst har det gått bra att arbeta här, men vi har måst anpassa oss efter lokaliteterna — i en byggnad som vi har planerat själva och som blir byggd helt för vår verksamhet, där kan vi ordna exempelvis kommunikationerna mellan de olika avdelningarna på ett mera ändamålsenligt sätt. Målningen och hopsättningen för snickeriet till exempel ligger ju här 60—70 meter från snickeriet, en sak som inte är så lämplig när det kanske är dåligt väder och man får springa emellan.

Det nya arbets träningsinstitutet kommer att ligga inom centrallasarettets område i Karlstad och detta är en av de fördelar man väntar sig mycket av. Detta att ha direkt anslutning till lasarettet — det är ju andra än de f. d. lungsjuka som placeras vid institutet — är en mycket stor fördel, då man under arbets träningsens gång kan behöva konferera med läkaren, få hans råd osv.

— Vi anser att den verksamhet som arbetar för ett återknytande till livet bör ske i så nära kontakt med läkaren och sjukvården som är möjligt. — vi är en skola mellan sjukdom och normalt liv. Det är många gånger som dessa områden griper

Gångbocken för invalider, som omnämnes i texten

så nära in i varandra att kontakten bör hållas och därför är det lämpligt att institutet ligger nära läkaren. Denna kontakt får heller inte brytas förrän människan-individen är helt frisk och funktionsduglig. Vid lasarettet eller sjukhusen har man terapi, rehabilitering — vi sköter om att den tidigare sjuke får arbets träning och får lära sig åtminstone grunderna till ett nytt yrke om så är nödvändigt.

”Brinnande arbetslust”

Om den verksamhet man nu bedriver nämner hr *Runemark* att man också har centrallasarettet i Arvika och dess terapeut bakom sig.

— Vi har haft mycket god nytta av samarbetet med terapeut *Bohman* i Arvika och med terapeuten vid Löts sanatorium. Detta samarbete har varit mycket nyttigt för vår verksamhet, har gett många impulser, och vi vill gärna att detta

skall fortsätta och utvecklas till att omfatta även andra sjukhus i landet.

En rundvandring inom institutet visar att det bland de f. d. sjuka finns en brinnande arbetslust och en verklig vilja att på nytt återknyta till livet. I snickeriet — som ovan antyddes tillverkar och iordninggör korgmakerisatser — sysslar just Ture Thalín med att lägga upp ett lager bottnar till brödfat. På 32 timmar har han borrarat 31 000 hål. Han tillhör verksamhetens s. k. skyddade avdelning och han kan tjäna omkring 4 kronor i timman. Vid denna skyddade avdelning gör man inte full arbetsdag, och är det någon dag man inte känner sig kulrant kan man ligga hemma. De som har sitt arbete på denna avdelning har merendels sina hem i staden.

Gångbock för invalider

I snickeriet tillverkar man vidare bl. a. taburetter, enklare skåp, inredning till arbetsvagnar m. m. På sista tiden har man också börjat tillverka en s. k. gångbock för invalider eller för sådana som kanske varit utsatta för en olycka, ett brott t. ex., och denna tillverkning väntar man sig mycket av. Det är

en mycket behändig sak, mycket lättare och trevligare än dem man hittills sett på lasaretten. Den gamla typen har haft fyra ben — den nya har tre, är av rundstav och så kan den — det är detta som är det fina i konstruktionen — fällas ihop så den inte tar någon nämnvärd plats i t. ex. bilen. I Danmark har man tidigare tillverkat denna typ av gångbockar men den har inte varit hopfällbar. Det är Färjestadsbockens specialitet. Trots detta med det "lösa" benet är den stadig och bra tack vare en mycket tillförlitlig spärrhake. Denna tillverkning väntar man sig som sagt mycket av. Röda korset i Värmland har redan inköpt ett 100-tal.

I snickeriet planerar man också att lägga upp fabrikation av träkulor, som ju är mycket användbara vid tillverkning av souvenirer, och dessa har ju stor marknad speciellt sommartid. För detta behöver man en kulsvarv och medel till en sådan ämnar man ta upp i den kommande staten. (Värmlands landsting brukar ju inte vara njuggt när det gäller medel till verksamhet av detta slag och det går säkert igenom!)

Yrkeslärare Nils Runemark är föreståndare för Värmlands läns landstings arbetsträningsinstitut

Till snickeriet får man kanske också räkna målningsarbetet och härvidlag ämnar man gå in för sprutmålning. Detta arbete är kanske inte så lämpligt då det gäller f. d. lungsjuka, men som institutet ägnar sig åt många kategorier sjuka så kommer säkerligen denna gren att fånga intresset bland dem som vill lära om.

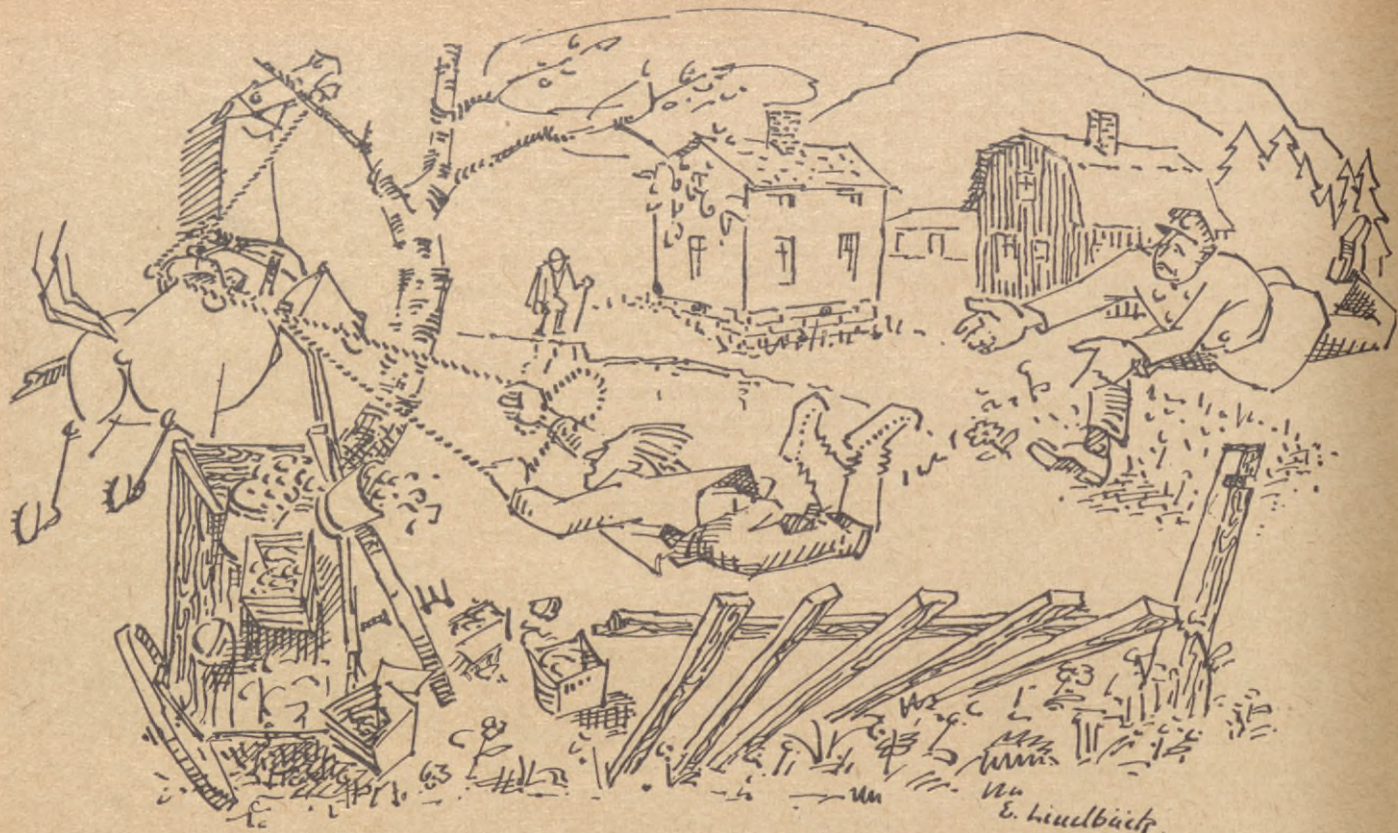
Den mekaniska verkstaden är nu mycket trång, men har en förnämlig maskinutrustning. Där får man lära sig de första grunderna i svarvning, fräsning, svetsning o. dyl. Även härvidlag ingår utvidgning i planerna på det nya institutet, bl. a. en avdelning för kopiering och bl. a. även för mikrofotografering. Dessa sistnämnda tempon ligger ju också mycket bra till för människor som inte har så stora kroppskrafter. För det kvinnliga klientelet ingår i utbyggnadsplanerna sömnads- och vävnadskurser bl. a.

Att institutet är populärt bland eleverna det är inte att ta miste på. De allra flesta — de är ju från hela Värmland — bor på elevhemmet, där de har trevliga rum med god konst på väggarna. (Denna konst har tiggts ihop av bl. a. f. ordföranden i Värmlands CO fru Aja Schultzberg och några fler.) De trivs där och de uttrycker alla sin

(Forts. sid. 24)

Gunnar Olsson från Hagfors justerar en detalj till en dörrstängare. Efter vistelsen på arbetsträningsinstitutet skall han till verkstadsskola i Arvika för vidareutbildning.

TRAGEDI

Novell av
BIRGER VIKSTRÖM

Jag kan inte förstå att det kunde gå så illa för mej som sopkusk. Visserligen ägde jag ännu inte den mogne mannens omdöme — jag var inte mer än arton år gammal — men ändå? Till och med i detta, det enklaste av alla enkla jobb, gick det galet för mej.

Jag hade blivit bekant med en vacker flicka på vårkanten medan jag ännu inte var sopkusk. Vi brukade gå på bio tillsammans och när jag tog henne i handen sa hon "ååh" med precis samma tonfall som Bette Davis eller möjligen Simone Simon. Hon sa dessutom att hon älskade mej vilket behagade mej gränslöst. Jag var lycklig och jag var ännu inte sopkusk. Men hur det hände sej denna vår, var jag i alla fall tvungen att ha ett jobb för att kunna bjuda min flicka på bio, och eftersom intet annat jobb stod att få, blev jag sopkusk.

Jag misslyckades inte första dagen. Tvärtom, allt syntes gå väl. Jag fick mej anförtrödd en häst och en kärra och mitt jobb var att hämta sopor i olika fastigheter. Våldigt prosaiskt. Jag talade emellertid inte

om för min flicka vad jag jobbade med, jag vet inte riktigt varför, men jag sa det i alla fall inte åt henne.

I den lilla norrländska stad, där jag denna vår skramlade omkring med min kärra, hände sällan stora ting. Polisen sysslade med brottslingar som inte försett sin cykel med lyse och brottslingar som inte försett sin cykel med nummerplåt. Soptippen låg mitt inne i stan, bredvid en sjö, i närheten av en stor kvarnbyggnad. Från sjön flöt en å rakt genom staden, en mycket smal och obetydlig å visserligen, men dock något som kunde påminna om Venedig. Än luktade fruktansvärt illa sommartid, den var bokstavligt talat en öppen kloak, men stadens styresmän förskönade dock dess stränder så gott de kunde, anlade gräsmattor på ömse sidor om det göljiga, illaluktande vattendraget, planterade björkar där, och talade

i lyriska ögonblick om skapandet av stadens naturparker.

I denna idylliska småstad, där Andersson kände Pettersson och Lundström kände dem båda, svarade alltså jag — tillsammans med två andra sopkuskar — för renhållningen. Allt skräp som hopade sej i fastigheternas soptunnor skulle bortfraktas. All aska och allt slagg som hopade sej i pannrummen skulle ut till soptippen. Min ställning var ansvarsfull. Jag hade en häst att styra och en kärra att sköta. Jag var jämnställd med droskchaufförerna, ehuru dessa körde fram i sina blänkande motoråk snabbare än jag kunde driva fram min häst. Men droskchaufförerna lyfte inte ens på hatten när jag kom dräsande med mitt fordon. Gatutrafikanterna stannade inte för att titta på mej. Ingen diskuterade om min kärra var modell tjuvä eller modell trettiosex.

Jag gick ännu med min flicka på bio. Hon älskade mej, sa hon. Hennes skönhet bländade mej och jag var lycklig. Ibland var jag så

lycklig att jag under dagarna, där jag satt på min kärra, glömde mitt ansvar, försjönk i drömmier och trasslade till trafiken. Hästen hade ingen uppfattning om den. Styrde inte jag rätt så gick inte hästen rätt. De missöden som jag råkade ut för på grund av dessa drömmier var dock bagatellartade. Jag var nära att köra ihjäl en katt en gång visserligen, men katten klarade sej och dessutom har ju inte en katt så stor betydelse. Jag var nära att ramma en cykel också en gång, men cyklisten som satt på den hade nerver och kastade sej undan i sista ögonblicket. Han skällde sedan på mej i några minuter men jag tog utskällningen med jämnmod. Jag var lycklig.

Varje morgon fick jag mina order. Jag hade dagens program klart redan innan klockan var sju. De flesta jagarna klarade jag cirka sjuttiofem procent av programmet vilket jag själv ansåg var stort med hänsyn till dess omfattning.

Min chef var inte heller knusslig. — Du lär dej väl så småningom, sa han.

Ja, så sa han verkligen. Annars kan det tyckas att en sopkusk inte behövde lära nånting. En ingenjör, en affärsman, en kontorist måste lära, men en sopkusk? Det simplaste av alla simpla yrken. Jag blev medveten att det måste vara så när jag en kväll mötte min äldste bror i stan.

— Va jobbar du me nu för tiden, sa han.

— Jag jobbar åt renhållningsverket, sa jag.

— De vill säga du är gatsoppare, sa min bror med ett tonfall som tydligt avspeglade hans ringaktning för gatsoparyrket. Sedan talade vi inte vidare om saken. Jag hade visserligen en känsla av att han hade fel men jag kunde inte rätt uttrycka det, alltså förde jag över samtalen på andra områden. Men inom mej tänkte jag: någon måste ju också vara sopkusk. So-

— Du är oduglig, sa chefen till mig

porna skulle ju bort från fastigheterna och någon måste ju frakta bort dem. Men samtidigt kände jag att folk ringaktade yrket. Så kom det sej väl att jag inte sagt åt min flicka vad jag jobbade med. Det var väl också en dunkel känsla av den där ringaktningen mot jobbet som gjorde att jag inte önskade möta bekanta på stan när jag körde omkring med min kärra.

Två veckor gick. Jag träffade min flicka minst två kvällar varje vecka. Hennes bruna ögon var alltid lika hängivna. Hon var ung och jag var ung. Men jag träffade henne bara på kvällarna. Helgdagsklädd och fin. Vacker och åtråvärd. Då jag själv sköljt av mej soplukten och bytt ut arbetskläderna mot en alldeles förträfflig konfektionsdress för lördagsbruk.

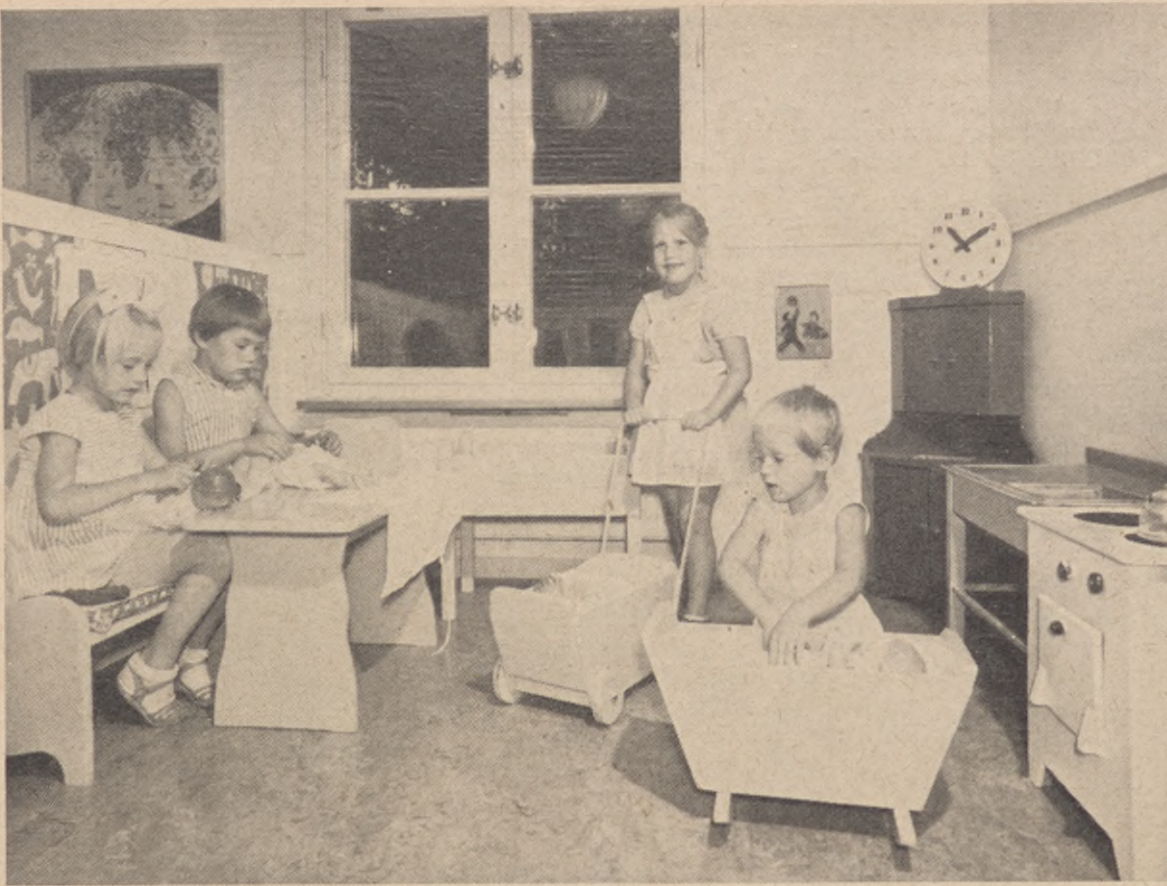
Men olyckan kom över mej en vacker vårdag under min tredje vecka som sopkusk. Gatornas björkalléer hade börjat grönska, gräsmattorna hade antagit sommarfärg, det doftade vår från alla håll utom från ån, som doftade kloak. Jag kom som vanligt körande med mitt fordon efter stadens huvudgata, mot bron över ån, på väg till soptippen då jag fick syn på henne. Hon kom gående efter trottoaren i sällskap med två pojkar och två flickor. De gick i bredd alla fem och pratade och skrattade som om de aldrig upptäckt livets djupare sanningar, alltings fåfänglighet och mera sådant, som en sopkusk kan tänka på.

(Forts. sid. 29)

Vi gick på bio tillsammans, och flickan sa att hon älskade mej

100 barndaghem i Stockholm

Med miniatyrmöblerna och leksaksspisen i "dockvrån" trivs framför allt flickorna. Här leker fr. v. Aurora, Eva-Britt, Peggy och Ann-Elisabeth.

Aptiten är storartad, när det serveras fiskbullar till middag. Och bordskicket kan ingen klaga på.

Text: ÅKE ROOS

Eva-Britt heter den unga damen, och hon trivs förträffligt på Solberga daghem.

Den halvöppna barndagen med daghem och lekskolor etc. sköts i Stockholm av två institutioner, barnavårdsnämnden och Centralförbundet för daghem och lekskolor. Daghem har huvudstaden ett 100-tal med plats för ungefär 4.500 barn. Dess hems uppgift är som bekant "att bereda hemsdagstvistelse åt förvärvsarbetande mödrar och barn".

Driftskostnaderna för daghemmen är ca 3.000 kr per år och plats. Föräldrarna får bidra med belopp, som varierar mellan 1 och 8 kr, allt beroende på förälderns inkomst de har. Status har besökt ett "standard-daghem", Solberga daghem, som ligger vackert i en av Stockholms södra stadsdelar. Det har plats för 30 barn och är uppdelat i två avdelningar. Den ena avdelningen är för barn mellan tre och fem år och den andra för barn mellan fem och sju år.

Föreståndarinnan är fru Inez Gustavsson, och personalen i övrigt består av två barnträdgårdslärarinnor, en barnköterska och en kokerska.

Klockan sju på morgnen öppnar hemmet och en timma senare är de flesta barnen kommit. De får sedan stanna till senast klockan sex på eftermiddagen.

Och vad sysslar de barnen med? Är vädret hyggligt, så har de tillgång till en stor lekplats och en hel liten skog, som lockar alldeles in på knutarna. För inomhuslekarna finns det bl. a. en s. k. dockvrån i varje avdelning. En sådan vrån är möblerad med miniatyrmöbler och har både leksaksspisen och leksaksvask och allt vad man kan tänkas ha i den vägen.

I övrigt ägnar man sig åt sagoläsning, teckning och målning. Pojkarna roar sig gärna med de bastanta leksaksbilarna och dito tågen. Här måste man också nämna telefonerna med vilka barnen kan ringa hem eller ett rum till ett annat. Det är riktiga fast utrangerade apparater, som en gång tillhört televerket.

Trötta blir barnen naturligtvis ibland, och då är det bara att öppna väggskåpen med de infällda sängarna och låta varje barn ha sin egen säng. Varje barn har sin egen säng. En tupplur. Varje barns aptit brukar vara god, försäkrar fru Gustavsson. Man äter brukar klockan 8.15, middag klockan 12 och mellanmål klockan 15.30. Eftersom barnen är minst tre år gamla, serveras det ingen speciell barnmat. Man bjuder på vanlig "vuxen" mat. Man bjuder på fiskbullar, pannkakor och köttbullar — om det rätter tycker barnen om? Naturligtvis om det är fiskbullar och köttbullar — om det nu var någon som inte gillade det.

Det enda trista med maten är att man måste tvätta sina händer innan man får sätta sig till bords. Tvättställen sitter lågt, så att barnen når upp till dem.

Att teckna på den svarta tavlan gillar Lennart skarpt. De flesta barnen på Solberga är förresten mycket roade av teckning och målning.

Då frk Ingrid Hellman läser sagor samlas barnen omkring henne, och dockor och leksaksbilar lämnas tillfälligt åt sitt öde.

Foto: KARL H. HERNRIED

EN SKÄLM OCH EN VISS MORAL

Berättelse av TORDEL HEDENVIND

Jag mötte en gång en stor skämtare, och det finns många allvarliga, moraliska och fantasilösa människor, som jag av hjärtat unnar samma erfarenhet.

Början var den, att jag satt på en murken träbänk i det gamla öde fiskeläget vid Öresund och såg, hur solen sjönk bakom Själlands nordligaste spets, denna spjutudd mot Kattegatt. I knät hade jag min middag, resenärens torftiga kost: bröd, margarin, därtill korv av sydsvenskt snitt och smak. Som bestick en vacker morakniv, universalredskapet. Just då kom han, denne något tärde, ganska äldre man.

— Kamrat, sa han. Delar du din middag med en fattig men ärlig gubbe? Och innan jag hunnit svara satt han bredvid mej, skar av brödet och korven, tuggade och åt. Nå, här var intet att göra. Karln behövde naturligtvis äta, bröd hade jag för resten så det räckte åt oss båda. Så vi åt bägge, under tystnad, ända tills han reste sej, torkade munnen med aviga handen, sträckte fram den och presenterade sej:

— Stora Sven var namnet! Därefter satte han sej igen.

— Stora Sven? undrade jag, Du är väl inte så vidare stor...

Han tittade överlägset på mej, svarade, att visserligen var han en fnatt i detta jättarnas Sverige, men han var en vittberest man, han hade rest bland de små folken, och hos dem hade han gällt som en stor man. Dessutom kunde mänskans storhet vara något annat än fett och kolhydraters massa. Hade jag till exempel hört talas om moralisk storhet, om patos och själ?

Det hade jag. Bra. I så fall kunde jag få höra bitar ur hans livs historia. I korta drag förstås, men även i sådant skick krävde hans historia både moral, själ och patos av åhöraren.

Och han berättade:

Han hade varit sjöman, men var nu för gammal för det. Kunde jag förresten gissa hur gammal han var? Nej, det kunde jag nog inte, för det visste han knappt själv, åtminstone fanns det ingen präst i

detta land, som visste det helt säkert. Men sådär en sexti—sextifem var han allt. Och sjön hade gått honom i blodet. Fortfarande kunde han inte riktigt slå sej till ro, det var som ett gift i kroppen. Alltid måste han vidare, vart som helst, men vidare. Och namnet hans, Stora Sven, som ju mycket riktigt kunde verka felplacerat på en så pass liten karl, det hade han fått av folket på andra sidan jorden. För på andra sidan jordklotet — där jag väl aldrig hade varit — där förhöll det sej så, att folket var knappt hälften så stora och tunga, om ens det, som folket i Sverige.

— Men det där är väl inte alldeles riktigt, avbröt jag.

— Prata inte strunt! och avbryt mej inte! Har du varit i Australien, pojke? Jag har varit i Australien. I flera år. Och jag har sett både kängurus och dingos och andra konstiga djur, som kan springa ifrån det snabbaste tåg, om det skulle behövas. Men det konstiga med Australien är inte de där djuren, som folk tror här hemma. Nej, det konstiga med Australien, det är folket. För där bor det minsta folk, som finns. Och det beror på, att Australien ligger under jorden. Därför måste det vara så. Men i Sverige, som ligger ovanpå jorden, där bor det största folk, som finns. Och har du inte märkt, pojke, att ju längre söder ut du kommer, dess mindre blir folket. Se bara på fransoser och italienare! Och dom är ändå jättar om man jämför med Austral-folket och andra folk som bor där nere på andra sidan jorden.

Jag skakade på huvudet åt hans teorier. Det fanns ju någonting, som hette tyngdlagen. Det fanns en jordaxel, en åtminstone teoretisk jordens medelpunkt.

— Struntprat! sa Stora Sven med förtrytelse. När jag seglade åt Australien till — det var förresten då jag blev kallad Stora Sven. För folket på de där australbåtarna var så små, varenda en, att de knappt räckte mej till knäna. Jag var den största mänska de sett åt de kanterna. Och så kallade de mej Stora Sven, fast på sitt eget språk förstår

Han berättade sitt livs historia

man, och sen dess bär jag det namnet. Du kan ju fråga i Rotterdam eller London eller "Njökak". Överallt känner dom Stora Sven!

— Sa dom ditt namn på engelska då? undrade jag.

— Engelska ja! De pratade engelska hela dagarna, det var engelska både morgon och kväll, aldrig ett ord svenska till exempel. Fast jag lärde dom ju ett och annat av svenskan, för den håller jag styvt på.

Han tystnade, tänkte efter och kom ihåg:

— Men det var det jag skulle säga. Att australfolket är så där litet och lätt, det är för att de är så många. Alldeles som ryssar och kineser, som också är små av sej. Och de är talrika som sandkorn på havsbotten, de där små folken, och då kan man kanske förstå meningen med deras småväxthet. Om man har lite förstånd i knoppen, vill säga. För hur tror du det skulle gå med vårt jordklot, om alla de där folken var lika stora och tunga som vi svenskar? Jo — han lutade sej förtroligt närmare och viskade hemlighetsfullt — jo, då skulle allt jordklotet stjäla omkull! Men nu har

det blivit ordnat så förståndigt, att svenskarna häröppe inte är så många, men stora och tunga. Men alla de små och lätta folken därnere på andra sidan klotet, de är talrika, ja, oräkneliga. Och på det viset väger det jämnt. För bara man har ögon och förstånd, så kan man upptäcka mycket här i världen, som är noga uträknat, avslutade han sin föreläsning, och blinkade uppmunrande åt mej.

Och jag började förstå. Karl var snurrig. Men trevligt snurrig.

— Det är konstigt med lite av varje, fortsatte han. Det här finurliga med jordens jämvikt är ju ganska lätt att förstå. Men det finns annat, som är svårare. Och han vände sej mot mej, berättade lågmält och med förtroliga blinkningar:

När han var ung älskade han en jämnårig flicka vid namn Nora. Hon var det vackraste som fanns. De lekte på en bakgård i den stora staden. Där fångade han råttor åt Nora. För Nora var från landet och längtade alltid dit igen. Nu lekte hon, att råttorna var hennes kor.

— Och det var allt en fin lagård, må du tro. Det var en riktig råttgård, det där. Den är riven nu, alla husen också. Men sen blev vi lite äldre. Vi brukade hållas i källarn och leka nya lekar, förbjudna lekar. Och så blev vi upptäckta och stod där med skammen. Nora fick flytta hemifrån. Hon kom på någe hem. Det skulle bli stil på henne, förstås. Och inte hjälpte det, att hon grina och att mor hennes svor och för-

”Och han tryckte min hand och försvann i det redan ganska täta mörkret”

banna — när far hade hon ju inte — och inte hjälpte det, att hela huset försökte stoppa polismakten. Det finns inga hus, som stoppar för polisen eller lagen, nä Nora kom på ett sånt där hem för unga jänter och så var hon borta.

Då gick jag till sjöss. Jag for jorden runt och såg många förunderliga ting. Jag förliste och höll på att drunkna i havets djup. Sen kom jag hem efter många år och träffa Nora på en krog. Det hade allt gått utför med henne, det märktes. Äsch, jag förstod väl hur det var fatt. Och hur vi satt där och prata, så kom vi tillbaka till minnen från den där gården. Råttorna, hennes kor, lagårn och källarn prata vi väl också om, förstås. Och så berätta hon, hur det varit på det där hemmet. Hon hade rymt därifrån, kommit dit igen, rymt igen. Så där hade det hållit på. Jo, hon hade fallit en del. Det gick hon med på, men jag kunde väl vara snäll som förr i tiden, inte vara den straffande och dömande? Stackars Nora, aldrig hade hon haft någon att trygga sej till! Ja, så där gick vi på och prata och det blev väl så, att vår gamla kärlek brände till igen.

Men nästa morgon vakna jag och Nora var borta. Och borta var min plånbok med hela hyran. Först blev jag förbannad, det var då för jäkligt med fruntimmerna, världen runt likadant Sen lugna jag mej. Jag skulle ju i alla fall ta ny hyra. Pengarna spela ingen roll. Men förtroendet! Äsch, tänkte jag. Nora är yrkesmänska, det gäller ju att reda sej i livet. Jag var ju lätt att plocka, jag inbjöd ju till det! Nog hade hon förtjänat de där pengarna, den slynan. Och så gick jag till sjöss igen och såg aldrig mer min Nora. Och

var hon egentligen så väldigt brottslig, stackarn? Skulle jag anmält henne för polisen? Kan du svara mej uppriktigt på det, unge man?

Han vände sej allvarligt mot mej. Hans berättelse hade gjort ett visst intryck och jag beslöt att svara ärligt: Han hade handlat rätt, moraliskt rätt. Det hade väl varit bra fejt att stå inför domaren och vittna mot ungdomens stora kärlek. Och inte hade Nora blivit bättre av det...

Då reste han sej hastigt, sträckte lika hastigt fram handen till avsked:

— Tack för det bror! Nu har du givit mej frid! Och han tryckte min hand och försvann i det redan ganska täta mörkret.

Solen hade nu sjunkit bakom Själand. Jag plockade ihop mitt middagsbord, men kunde inte finna morakniven, universalredskapet. Hur jag än letade, var den borta. En aning grep mej och växte till visshet, när jag lade tillsammans detaljer och enskildheter.

Han hade stulit den! En vanlig skojare var han, en småtjuv! Som dessutom i förväg skaffat sej försäkring mot min moraliska indignation! Nå, det var skickligt gjort, gott arbete. Men kniven var borta. Skulle jag anmäla honom? Då satt jag ju vackert i den moraliska snara han visserligen lagt men jag själv nogsam dragit åt. Så fick jag väl skaffa en ny kniv, såna fanns ju i närmsta butik. Å ena sidan en serietillverkad kniv, å andra sidan en egenartad och galen skälm! Välj själv!

Och som sagt: jag känner många allvarliga, moraliska och förståndiga människor, som jag av hjärtat unnar samma upplevelse.

Ill.: Gunnar Persson

Det hade gått utför för Nora

DEN VERKLIGA MATCHEN

Novell av

SVEN O. BERGKVIST

Om man ska säga som det var så var det verkligen en alla tiders match, fast någon match kan ju förstås ingen påstå att det var — i så fall har man inte sett mycket här i världen. Fast match var det ju också när man ser närmare på saken, ja, egentligen så var det ju en riktig match, för reglerna följdes till punkt och pricka.

Men fajt är nog ett sannare ord. Det var verkligen en alla tiders fajt.

Om man ska säga vem som var bäst av oss så måste man nämna Ingvar och att den nye skulle möta just honom, det var väl inte precis meningen. Det föll sej bara på det viset. Ingvar var inte den som var den — hade spelat mot proffs medan han var kvar i Stockholm och en gång hade han visst spöat en proffs. Den nye var inte heller den som var den, fast på ett helt annat sätt.

Och nu följde den roligaste matchen, eller rättare sagt fajten, som spelats allt sedan bordtennisklubben bildades och vi fick flytta in i godtemplarhusets vita, kalla källare och spela där.

Den nye hette Oskar och första gången han kom på en träningskväll var på senvintern. Han såg ganska underlig ut, ja, riktigt lustig på något vis, och vi kunde ju inte annat än undra vem han var. Fast första kvällen var det ingen som frågade honom. Han satt tyst i ett hörn och hängde med huvudet. Hans mun var bred, läpparna rätt så tjocka och frågan var om det inte droppade från dem då och då. Ibland rörde han konstigt på den ena armen, liksom villa han känna efter om den satt kvar. Det gjorde den. Då nickade han för sej själv. Ja, han var verkligen underlig. Ibland tog han av sej sin roliga mössa som om det plötsligt kom någon som han måste hälsa på. Och då såg han nästan ut som ett barn. Fast egentligen var han nog betydligt äldre än vi. Det var svårt att gissa hur gammal han var. Han var på något sätt alla åldrar på en gång.

Ingvar slog in den ena bollen efter den andra

En kväll kunde inte Elis hålla sej, vår ordförande. Han frågade rent ut vem han hade den stora äran att sammanträffa med — ja, Elis har verkligen gåvan när det gäller att lägga orden. Oskar, sa då Oskar, åtminstone till hälften. Elis undrade om han var med i klubben, fast det visste han ju att han inte var. Nu blev visst Oskar rädd och tänkte gå men Elis sa att nog fick han väl stanna — men vem var han egentligen? Då sa Oskar att han arbetade på ålderdomshemmet, ja, han sa *arbetar* åtminstone fem—sex gånger som om han var rädd att vi inte skulle uppfatta det ordet. *Arbetar*, sa han. Elis undrade om han hade gått någon match. Joodå, det hade han. Han sa att han hade spelat en massa bordtennis — och nu blev Elis intresserad; den nye var kanske något för klubben att ta vara på? Ett tag verkade det på Elis som om han här stått och gjort ett fynd.

— Gå en match, va? sa Elis.

Men det ville inte Oskar. Han gick hem tidigt den kvällen.

Men nu var intresset väckt. — Han kanske är en storspelare? undrade vi och Elis såg inte ut att precis avvisa den tanken.

Oskar kom tillbaka. Vi tittade nu — här hade vi kanske en DM-mästare mitt ibland oss, ja, kanske en landsmästare. Någon sa att han tyckte han hade sett hans bild i tidningarna. Och när vi tittade lite närmare efter så tyckte vi lite till mans att vi hade sett hans lustiga nuna sticka fram i sportspalterna...

Till slut blev Elis riktigt nervös, det gick knappt att prata med honom längre. Finnarna riktigt lysta i pannan på honom och han småspottade oupphörligt som han brukade när han blev ivrig. Han knäppte med tummen och pekfingeret som han också brukade då. Gång efter annan försökte han få Oskar att gå en match men Oskar satt alldeles tyst och han tittade åt dörren som om han helt plötsligt hade fått mycket bråttom.

En kväll riktigt bad Elis att han skulle spela och det var minsann inte ofta han gjorde så. — Det är klart att du ska gå en match, Oskar, bad han, nästan liksom på sina bara knän.

Men Oskar sa inget.

— Det är klart att vi måste få se dej i en match, Oskar, sa jag och alla de andra höll med mej i den saken.

Ingvar hade just tagit en skalp och stod framme vid bordet med racketen i ena handen och med den andra i byxfickan. Han tittade lite tveksamt, lite räddhågat mot Oskar. Men så sträckte han på sej — ja, han hade ju i alla fall spelat mot proffs i Stockholm. Nu log han till och med.

— Kom an då, sa han och började småjogga.

— Fint... Ingvar möter honom, sa jag och kunde knappt stå stilla av spänning.

Men Oskar satt där han satt.

— Jag skulle nog ha varit hem, sa han. Eller till ålderdomshemmet... där jag arbetar, sa han. Jag arbetar där, sa han. Det är mycket att göra där. Dom där patienterna ser nog till att man har fullt knog, ha ha.

Elis var nästan utom sej nu av iver. Han grep om Oskars axlar och nästan skakade honom.

— Nog kan du väl gå en liten, liten match, bad han. Bara en liten...

Nu syntes det tydligt att Elis trodde sej ha gjort ett verkligt fint fynd.

— Det är klart att du ska gå en match, Oskar, sa jag.

— Bara en liten, sa Elis.

— Hur blir det? sa Ingvar överlägset och när han nu såg Oskars tveksamhet växte hans lugn; han såg ut som om han skulle kunna göra kommersen kort. Hur blir det, va? sa han. Blir det nån match eller blir det inte? sa han och småstud-sade bollen mot racketen. Då och då lät han bollen slå mot golvet och så fångade han upp den på ett verkligt smidigt sätt: han hade spelat i Stockholm. Nu märktes det att han blev riktigt matchesugen. Hans smala ansikte hårdnade till, blev riktigt bistert. Axlarna arbetade redan som i match, fötterna likaså.

— Oskar, sa jag. Det är klart att du ska...

— Tyst, det här sköter jag, sa Elis som var ordförande.

— Ja, sa jag.

Elis gick runt Oskar ett varv liksom för att utröna hur han nu skulle göra. Så stannade han mitt framför honom.

— Oskar, sa han. Jag har alltid tyckt att du sett bussig ut. Sen är det så att klubben vars ordförande jag är... ska spela en match mot grannsocknen, sa Elis och svalde. Så därför så...

— Hur blir det? sa Ingvar och slog med racketen i luften som om han kämpade en kamp med en osynlig. Nåå? sa han.

— Visst ska du, Oskar! ropade någon.

— Ja, visst ska du! instämde andra.

Och nu blev Oskar formligen buren fram till bordet. Någon stack en racket i hans hand. Oskar stirrade vilt omkring sej. Han flaxade avvärjande med ena armen. Den andra hängde rak och stel. Munnen tuggade. Hans knän skakade.

Men han stod där han stod och kunde just inte annat. Vi åskådare placerade oss runt bordet och väntade med spänning på att spelet skulle börja. Elis satte sej på domarstolen.

Nu blev det val. Ingvar valde fel.

— Du servar, Oskar, sa Elis.

Men ingenting hände. Oskar såg sej omkring för att liksom hitta någon väg bort. Men någon sådan fanns inte. Han vände och vred på

Pojkarna i klubben försökte övertala Oskar att spela en match

sej för att på något vis försöka krypa in i sej själv och gömma sej där. Men det var omöjligt.

— Börja nu, Oskar, sa någon.

— Han står nog och koncentrerar sej, trodde någon annan. Det är nog därför han står så där...

Och nu slog Oskar verkligen till bollen. Det skedde på ett mycket lustigt sätt och vi blev mycket förvånade.

— Han har en egendomlig stil, sa någon.

— Det kanske är stadsstilen, trodde någon annan.

Ingvar skickade tillbaka bollen på ett skickligt och vackert sätt. Oskar hukade sej, sträckte på sej, knixade och hade sej, för att äntligen träffa bollen — som gick direkt i nät. Och därmed ledde Ingvar. Han log tryggt, småjoggade och förberedde nästa stöt. Oskar slog en ny boll — direkt över bord! Och Ingvar ökade sitt försprång. Även den tredje bollen vann han.

— Oskar tar det lugnt i början, sa någon. Han kanske är en som kör hårt mot slutet...

— Han kanske studerar vilken stil Ingvar har... innan han sätter fart på allvar, trodde någon.

Men Oskar förlorade boll efter boll.

Snart förstod vi att det var något Spå tok. Det gjorde visst Elis också, hans ansikte liksom slokade. Och han hade nog inte gjort något fynd i alla fall.

Ingvar ökade försprånget mer och mer och nu vågade sej någon på att fnittra. Fast en och annan var tveksam ännu.

— Vänta ni, sa någon. Han kommer, Oskar

— Ä, sa någon.

— Tyst under spel, sa Elis.

— Titta... tusan så han gör, sa någon.

Och Oskar spelade verkligen på ett underligt sätt. För det första så stod han så märkvärdigt stel. Jag påpekade den saken för ett par stycken i närheten och de höll med mej i saken. Oskar kunde ta bollarna bara när de kom rakt emot honom. Kom någon boll bara aningen åt ena eller andra sidan stod han där bara och glodde efter den.

— Heja Oskar, sa någon som tyckte att den nye i alla fall borde uppmuntras lite.

(Forts. nästa sida)

Men nu hade Ingvar verkligen på allvar kommit underfund med sin motståndare. Varje gång placerade han bollen på någon av sidorna — och där stod Oskar och bara gapade. Det verkade precis som om han inte kunde röra sej i sidled. Och ena axeln var liksom fastlåst; han fick den inte ur fläcken. Och när han försökte räta på ena armen var det som om det högg till inom honom, det märktes tydligt i hans ansikte.

— Heja Oskar, nu det brådskar, rimmade någon men det gick inte bättre för det.

Ingvar slog in den ena bollen efter den andra. Perfekt! Det ryckte av skratt i hans mungipor. Det var rätt underligt, för Ingvar brukade annars vara mycket allvarlig under match. Nu fick han in en fantastisk boll, rena proffsbollen. Oskar stod bara och glodde efter den som om han aldrig hade sett en bordtennisboll tidigare i hela sitt liv.

Då var det som om Oskar ilsknade till. Han började åtminstone försöka röra på sej. Han bet ihop tänderna, ansiktet hårdnade och han började liksom slänga sej hit och dit, allt efter som bollarna haglade emot honom. Nu var det som om Ingvar anade fajt. Också han tog sej samman och slog som aldrig förr.

— Nu börjar det, sa någon.

Men Oskar missade eller slog i nät eller spelade i vädret. Fast energin hade han — han riktigt kastade sej från det ena hållet till det andra. Hans ansikte var blossande rött. Ibland ryckte det till i det som av smärta. Det precis förvreds. Svetten droppade från panna och haka och ur näsa och öron.

Men när det hade gått en stund började han visst slakna. Och nu blev det rena cirkusen! Ingvar hade räknat ut att det såg lustigare ut ju svagare han slog bollen åt någon av sidorna. Oskar skyfflade på allt vad han förmådde men det var omöjligt för honom att kunna rädda en boll.

— Heja, Oskar ropades det nu allmänt, ja, det blev rena cirkusen, ja, det här artade sej verkligen till att bli den verkliga matchen.

Ingvar placerade den ena bollen efter den andra utom räckhåll för Oskar som nu började se allt mer slut och pinad ut. Nu var det ingen längre som kunde hålla räkningen, inte ens Elis som satt domare; han reste sej och gick runt bordet som om han skämdes — ja, här hade han

verkligen tagit fel. Ingvar spelade ut Oskar totalt, elegant och smidigt.

— Heja, Oskar skrek vi och skrattade så vi tjöt. Å, hej... å, hej!

Och Oskar skyfflade på som om det gällde kolskottning. Ja, aldrig hade vi sett roligare match eller rättare sagt fajt.

— Ni ska inte driva med en krympling, sa skollärarn till grabbarna

Men plötsligt blev det tvärtyst Mi källarn. Där stod Oskar precis utom sej, med blossande rött ansikte, med droppande näsa, med vilt stirrande blick — och han siktade med racketen emot oss. Vi drog oss mot väggarna. Ingen sa ett ljud. Om man ska säga som det var så var vi nog ganska rädda. Aldrig hade någon av oss sett sådana ögon. Men när det gått några sekunder kunde vi andas ut — det blev nämligen så att Oskar, denne tidernas fajtare, med våldsamt kraft slängde racketen i bordet och rusade sin väg, ja, riktigt rusade som om han plötsligt blivit förföljd av någon.

Ännu en stund var det tyst i källarn. Men så började vi småmumla lite till mans, försiktigt som om gällde det förbjudet tal. Vi samlades omkring Ingvar och vi var överens om att han hade vunnit en alla tiders seger. Det där var verkligen en rejäl skalp, sa vi. Och vi klapade om Ingvar och vi var överens

om att han nog var en riktig proffs nu.

Det var just då som skollärarn kom in. Han brukade då och då komma och kika på våra träningsmatcher, så det var ju inte så underligt att han kom nu heller — men han var sej inte alls lik.

— Ni ska inte driva med en krympling, sa han. Det är fullt gjort... Jag stod och såg på alltihop genom fönstret.

Vi förstod inte genast. Men så sa skollärarn att det var Oskar han syftade på... den nyintagne på ålderdomshemmet.

— Om ni bara visste, sa han.

Vi stod där som fallna från skyn och bara glodde på skollärarn. Ingen sa ett ord. Vi stod länge tysta också sedan skollärarn hade gått. Det var som om vi skämdes över något. Fast gjort något, det hade vi ju inte — ingen kunde komma och påstå det! Men det blev inget mer tränat den kvällen. Vi stod där en stund och tittade på varann, precis som om vi aldrig hade träffats förr.

Och snart gick var och en till sitt.

Ill.: Erland Ullman

● HANDIKAPPADE...

(Forts. fr. sid. 15)

tacksamhet över att institutet finns till. Husmor är fröken Dagmar Hagbejör.

Men som sagt — man väntar på det nya institutet. Föreståndare Runemark och hans båda verkställare Lennart Edlund och Sven Johansson är inte bara yrkeslärare, de vill också något med människan bakom yrket. De f. d. sjuka, säger de, skall känna på sig att de betyder något, att de är en länk i det stora sammanhanget. De skall arbeta men detta inom rimliga gränser. Vi vill vädja till det bästa hos individen.

Vid arbetsinstitutet på Färjestad i Karlstad känner man inte till någon som rekommenderats till yrkesskola och misslyckats, och det är många som rekommenderats till sådan sedan de avslutat arbetsträningen. Vid testning för vidareutbildning i det mekaniska facket har det också gått utmärkt bra för dem.

— Vi vill vara en skola, där impulser till fortsatt arbete föds — vi vill vara en hjälp till självhjälp, säger till sist föreståndare Nils Runemark.

Ove Nord

*Sången
om livet...*

Då sjöngs den
Sången om livet
och då var
begynnelsen
redo
att bli
att starta
på vägen
mot änden.

Men när den
startat
tystnade sången
ty livets
sordin
mästrade stråken
och över sången
som sjöngs
om livet
sjöng vindarna
gravkoral...

WIVI BRANDT

Wivi Brandt - 57

Kinematoskop och CinemaScope

Av STURE WAHLSTRÖM

På Stockholmsutställningen 1897 fanns bland alla andra märkvärdigheter också en diminutiv lokal med en vit duk uppspänd på ena kortväggen. Där visades i ett mystiskt mörker korta ljusbilder dels av ett tåg, som ångade in på en station, och dels av kung Oskar vid utställningsinvigningen. Bilderna darrade, hoppade, blev grumliga och utplånades ibland alldeles, men faktum var i alla fall att både tåget, dess passagerare och kungen verkligen rörde sig.

Den kinematografiska urpremiären i Stockholm skedde emellertid redan den 21 juli 1896 på Victoria-teatern, och först i hela landet var Malmö, där man den 27 juni samma år, på Industriutställningens sommar-teater i Pilstorp, för första gången "gick på bio".

Först på hösten 1902 började man med offentliga filmföreläsningar i vanlig, dvs. nutida mening. Det var en fransman vid namn Le Tort som hyrde den lokal vilken numera går under namnet Blanchteatern och där föreläste Pathéfilmen "Resan till månen" samt en del skämt- och naturstycken. Föreläsningarna var korta men missödena ändå legio, och någon våldsammare entusiasm väckte de inte hos allmänheten. Inte förrän omkring 1919 kan man tala om filmen som någon samhällsfaktor av större betydelse i Sverige. Det året beräknades ca 25.000 personer dagligen besöka Stockholms 72 biografier!

Ljudfilm i slutet av 20-talet

Sedan dess har filmen genomgått en minst sagt rekordartad utveckling. För bara trettio år sedan hyste man ännu endast relativt vaga förhoppningar angående lösandet av problem sådana som film i naturliga färger, ljudfilm och vidfilm osv., men redan under tjugotalets senare hälft infördes ljudet på filmremsan, varpå följde några år av lugn utveckling med successiva måttliga förbättringar, som t. ex. högtintetsbåglampor för bildprojektion, driftsäkrare projektorer, ljuskänsligare negativfilm och allt finkornigare positivfilm. Man anade, att tid-

- Redan 1919 hade filmen fått sin karaktär av världsomspännande storindustri.
- Hollywood är sedan länge "drömfabriken" nummer 1. Där produceras hela 74 procent av alla filmer.
- Vidfilmssystem av alla de slag är dagens och morgondagens melodi
- I första hand gäller det för filmen att effektivt konkurrera med den lavinartat framstormande televisionen. Sedan kan man börja tänka på något så till synes utopiskt som "doftfilmen".

punkten för en nästan fullständig övergång till färgfilm närmade sig. Själva filmbasen blev hållbarare och mindre eldfarlig, standardiseringen var långt driven och allt syntes peka på en fortsatt jämn utveckling.

Så blev det dock inte. I USA blev konkurrensen från televisionen allt kännbarare. Krafttag måste till. Det gällde att höja filmens nivå över televisionen så att den åter skulle komma främst i publikens gunst.

Många olika vidfilmssystem

Under fyrtio- och femtiotalen har vi fått vidfilmen, som betecknar alla slag av filmsystem, där förhållandet mellan den projicerade bildens bredd och höjd, *bildförhållandet*, är större än 1,6. Fox-koncernen, närmare bestämt dess ledande man

Spyros Skouras, lanserade "CinemaScope", vidfilm med anamorfistisk upptagning och projektion. Härmed menas i korthet att man använder sig av en efter de optiska lagarna misstecknad bild, som under vissa förutsättningar ser riktig ut. Bilden fordrar en bestämd synvinkel och måste betraktas genom cylindriska, koniska eller pyramidformade speglar eller prismor för att få för åskådandet normal karaktär.

Vidfilmsmetoderna är många och bygger på ett otal uppfinningar och rön, av vilka en del daterar sig mer än två hundra år tillbaka i tiden. Det var emellertid den geniale fransmannen Henri Chrétien som genom sin "Hypergonar"-optik blev den store banbrytaren. Han publicerade sin metod i "La Technique Cinematographique" i november 1931, men inte förrän 22 år senare — tre år före sin död den 6 februari 1956 — fick han lön för sin möda. 20th Century Fox blev som redan nämnts det bolag som först fick upp ögonen för den chrétienska metodens överlägsenhet.

Andra system som låtit tala om sig är "Vista Vision", lanserat 1954 av Paramount, RKO Radio Pictures Inc. "Superscope", Disneys Circarama" m. fl. Förbistringen på området är f. n. mycket stor, vilket inte hindrar att man ändå har tid och krafter till övers för diskuterandet av exempelvis det framtida fenomenet "doftfilmen".

"Filmen hindrar krig"

I slutet av 1920-talet yttrade den amerikanske presidenten, historikern och pedagogen Woodrow Wilson på tal om filmens framtid följande förhoppningsfulla ord:

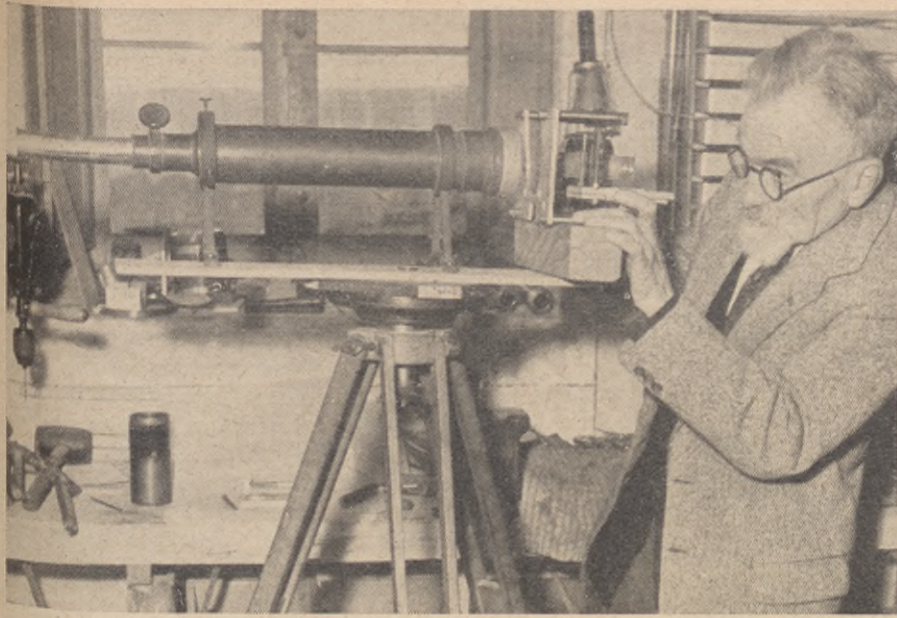
**STUDENTERNAS
DOTTER**
(CAROLINA REDIVIVA)
Säsongens första Ivan Hedqvist-film

HUVUDROLLERNA:
Ivan Hedqvist
Renée Björling
Rickard Cund
Hilja Bergström
Carl Browallius
Lia Norée

Officin: SVENSK FILMINDUSTRI

En svensk stumfilmsannons år 1920

Fransmannen Henri Chrétien, cinemaskopoptikens uppfinnare, ses här i sitt laboratorium några månader före sin död 1956

"Den roll filmen har spelat och kommer att spela i folkförbrödringens tjänst kan icke överskattas. Filmen talar ett språk som förstås av alla (här gällde det ännu stumfilmen). Folken förs därigenom närmare varandra, tänkesätten i olika länder svetsas sakta men säkert ihop, och den dag är inte så avlägsen då klimat och hudfärg och väderstreck inte har något med smak och åsikter att skaffa. På den vägen menar jag, att filmen kommer att omöjliggöra kriget i framtiden."

Visserligen finns det i dag något mer än 100.000 biografier i världen, varav ca hälften, 53.700, i Europa, men att på grundval av dessa och liknande siffror göra något alltför hyperoptimistiskt yttrande angående filmen som förbrödringsfaktor, ställer sig onekligen rätt vanskligt.

President Wilson och andra optimistiska idealister från tiden strax efter första världskriget förutsåg inte den oerhörda roll filmen skulle komma att spela i den politiska propagandans tjänst. Naturligtvis har filmen i hög grad hjälpt till att sprida sådant som kan inordnas under beteckningar sådana som ljus och sanning, men den har också varit och är ett fruktansvärt kamp- och offensivmedel i lögnens och destruktions tjänst.

Så tidigt som 1901 yttrade en tysk general i ett tal till sina soldater: "Var modiga och förhoppningsfulla, ty inom en snar framtid kommer kinematoscopen (dvs. filmen) att

föreviga alla edra tappra handlingar!"

Och visst har de förevigats. Hur många krigsjournaler vevades inte under de båda världskrigen. För att inte tala om alla krigsfilmer i övrigt, dvs. sådana som haft ett konstnärligt eller enbart sensationsskapande syfte.

Det är bara det att innebörden av ordet hjälteskap har blivit väsentligen en annan sedan 1901. De tuffa gossar, som den 6 augusti 1945 släppte den första atombomben över Hiroshima och därvid utplånade staden så gott som hundra procentigt, blev filmade och förevisade på biografier jorden runt — och dessutom framfördes de livslevande på gator och torg, i teater- och möteslokaler etc. Men hjälteskapet!... hur var det egentligen med det? Eftertankens s. k. kranke blekhet gjorde, berättas det, småningom de stackars premiärfällarna av atombomben till hjälplösa nervvrak.

Recept för filmkyssar

Filmen var en stor gåva till mänskligheten, men beträffande dess möjligheter som förbrödrare och lykospridare kan det nog vara skäl i att säga som Fredrik den store lär ha sagt om sin skolinspektör, när denne blev alltför värtalig angående nya undervisningsmetoder i riket: "Ack, han känner inte detta förbannade släkte lika väl som jag!"

Filmproducenternas riktlinjer och målsättningar har, alla i både rum

och tid gemensamma drag till trots, varierat oerhört genom åren. Vad sägs t. ex. om följande lilla aktstykke, hämtat ur en år 1920 av Nordisk Films Co i Köpenhamn utgiven vägledning för sina manusförfattare:

Det är icke tillåtet att skriva något nedsättande eller ofördelaktigt om kungliga personer, överheten, präster eller officerare.

Handlingen skall utspelas i innevarande tid i *de högre klasserna*.

I varje film måste det finnas ett eller annat intressant — och framförallt originellt — *trick*, som kan skapa filmens clou.

Särskilt det där med tricket, det allena saliggörande tricket, var en paragraf som man även i andra ateljéer på den tiden stirrade sig mer eller mindre stockblind på.

En annan av Nordisk Films bestämmelser var denna:

Kyssten bör äga rum mellan tvenne personer ur de högre samhällsklasserna.

Visserligen får man väl utgå ifrån att de grubbeltyngda regelskrivarna handlade efter moralisk övertygelse, men med tanke på de stora sociala omvälvningar, som dock hade kommit till stånd redan på tjugutallet, ter sig de anförda exemplen ändå kuriösa i överkant.

Paris fick första biografen

När bröderna Louis och Auguste Lumière från Lyon den 13 februari 1895 erhöill patent på den första verkligt praktiskt användbara filmprojektorn — ryssarna må sedan säga vad de vill — var det säkert ingen som anade en ny jätteindustri bakom framtidens förlåt. Men det hade kanske också varit för mycket begärt. Den filmremsa, som redan nio dagar senare visade hos Société d'Encouragement à l'Industrie nationale, rue de Rennes 42 i Paris, var bara 17 meter lång och hade titeln "Arbetarna lämnar Lumières fabrik". Vem skulle i denna anspråklösa produkt kunnat ana början till en industriell lavin?

Den första offentliga filmförevisningen för betalande publik skedde först den 28 december samma år i Salon Indien, som låg en trappa ned under Grand Café. Inte heller den gången torde några storindustriella drömmar ha väckts, ty publiken uppgick inte till mer än 35 personer, vilka vardera betalade 1 franc i inträdesavgift.

Filmen, som visades, var en (Forts. nästa sida)

Mary Pickford — "hela världens lilla fäst-mö" — och Douglas Fairbanks senior under en inspelningspaus i Hollywood i början på 20-talet

sketch och hette "L'arroseur arrosé" (Vattnaren bevattnad). Louis Lumières egen trädgårdsmästare stod och vattnade sina plantor, när en busaktig pojke dök upp och ställde sig på vattenslangen bakom trädgårdsmästaren, så att vattnet började sina. När trädgårdsmästaren förvånad tittade in i slangens pip, tog pojken bort foten från slangens och den stackars trädgårdsmästaren fick en kraftig stråle rakt i ansiktet.

Som förspel visades några smärre upptagningar från Lumières kemiska fabriker i Lyon och hela föreställningen tog sammanlagt ca 20 minuter. Ingen av bröderna Lumière var själv närvarande, utan det hela sköttes av en ingenjör vid namn Clément Maurice.

Louis Lumière hade fått första impulsen till sin uppfinning av Edisons redan 1891 patenterade kinetoscop. Edison hade från början varit bestämt emot tanken att levande bilder skulle visas för stor publik. Det skulle aldrig kunna bli kommersiellt fördelaktigt menade han.

Tack vare detta bristande förutseende hos den mångkunnige amerikanen, kom filmens vagna att stå i Lyon och inte i New Jersey. Lumière är det franska ordet för ljus, och lika symboliskt bar filmens födelse-

hus namnet Monplaisir, vilket betyder "mitt nöje".

Redan våren 1896 kunde Lumière öppna en biograf vid Boulevard Saint-Denis. Den existerar fortfarande under namnet Pathé-Journal och är världens äldsta bio.

Den 17 februari 1896 installerades den första Lumière-kinematografen i London, den 15 mars i Wien, den 30 april i Berlin, den 15 maj i Madrid, den 18 juni i New York och den 14 juli i Bombay. Till Sverige kom den, som redan nämnts, den 28 juni 1896.

Film och TV kompletterar varandra

Sin karaktär av världsomspännande storindustri började filmen få redan strax före första världskriget, och Hollywood blev snart, och är fortfarande, filmcentrum nummer 1. Denna enorma "drömfabrik" producerar hela 74 procent av de filmer som visas i världen!

Emellertid har under senare år en ny jätteindustri skapats genom televisionen. Många befarar att filmen kommer att trängas katastrofalt tillbaka av detta med verklig lavinfart framträngande fenomen, men det finns också de som tror, att *den nye* och *den gamle* skall komma att samsas tämligen gott. Det ena goda be-

höver med andra ord inte förskjuta det andra — allrahelst som ju televisionen inte gärna kan existera filmen förutan.

Den som lever får se. Även i Sverige har ju televisionen hunnit ett aktningvärt stycke på väg — till somligas glädje och somligas förskräckelse. Redan inom några få år kommer den att som massmedium vara jämbördig med rundradion, men lika litet som den senare någonsin helt kan beröva konsertlokaler och teatrar deras publik, lika litet torde televisionen helt kunna beröva biograferna deras. Snarare blir väl utvecklingen den, att bio, TV, film, grammofon och modern bandspelningsteknik kommer att komplettera varandra. Visserligen talas det om att vi i framtiden skall begåvas med hela "TV-väggar", men även "filmväggarna" kommer. De många nya systemen — plus kombinationer av olika system — rymmer enorma utvecklingsmöjligheter.

2.500 biografer i Sverige

Det finns f. n. ca 2.500 biografer här i landet och detta innebär att i runt tal var elfte svensk — 625.000 människor — samtidigt kan se film. Årsrepubliken rör sig om ca 60 miljoner människor och någon större anledning att befarar en bestående katastrofal minskning av den siffran, finns knappast för närvarande.

Naturligtvis får man dock räkna med en mängd övergångs- och omställningssvårigheter. I England, USA och Västtyskland t. ex. har dessa svårigheter varit mycket stora, men man har under senare tid tyckt sig märka att en stabilisering är på väg. En engelsk film- och TV-expert yttrade i början av innevarande år: "Det tar ca sex-sju år för folk att vänja sig vid TV på samma sätt som man en gång vande sig vid radio. I andra länder, där man kommit senare i gång med TV-utbyggnaden, kommer denna tillvänjningsprocess sannolikt att förlöpa ännu snabbare, ty dels blir man där i tillfälle att tillgodogöra sig värdefullt erfarenhetsmaterial från länder med tidig TV-utbyggnad och dels torde redan om några år filmen ha återhämtat sig från den första svåra TV-shocken och åter vara mäktig att bjuda effektiv konkurrens."

Det är slutklämmen i detta yttrande som är betydelsefull. Filmen har, som nyss sagts, väldiga utvecklingsmöjligheter. Bättre färg, bättre

ljud och finare bildskärpa är på väg, och naturligtvis är en tekniskt sett fullödlig vidfilm oändligt överlägsen den ännu så länge mycket diminutiva TV-rutan.

Inte ens färgtelevisionen torde ha några utsikter att inom rimlig tid slå ut en tekniskt och konstnärligt snabbt expanderande filmindustri. I USA har enorma summor lagts ned på färgtelevisionens utbyggnad, men trots detta — och trots att man har kraftigt stöd av betald reklam — befinner man sig ännu endast på ett låt vara avancerat men dock inledningsstadium.

Både film och TV har stor betydelse inom undervisningsväsendet, och även på detta mångskiftande område är konkurrensen f. n. mycket hård. Någon absolut dominans från endera sidan måste dock anses som otänkbar. Arbetsuppgifterna är ju här oerhört varierande, liksom tids- och rumsförhållandena, och vad som är speciellt TV-lämpat är därför inte lämpat för filmen eller vice versa. Däremot kan man anta att ett alltmer ökat samarbete kommer till stånd mellan film och TV inom undervisningssektorn.

Och inte bara där — ty redan nu existerar ju faktiskt samarbete i rätt stor utsträckning mellan *den nye* och *den gamle*.

Och så må vi hoppas att det skall förbli. Med andra ord: den enes död bör inte få bli den andres bröd.

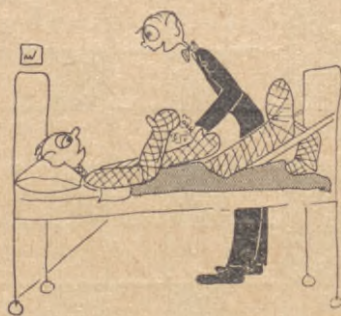
● TRAGEDI

(Forts. fr. sid. 17)

Skulle jag vända med sopkärren och fly? Nej, det dugde inte. Men medan jag fortsatte var jag pinsamt medveten om att kärren var oskön, och att jag själv var smutsig och föga elegant, där jag tronade överst på ett lass av skräp och lort. Kanske hon inte ser mej, tänkte jag. Kanske... nu var de bara på några meters avstånd. Kanske... jag hade just börjat hoppas på det otroliga då hennes blick sökte sej åt mitt håll. Hon tittade på mej, hon var lika vacker som vanligt, hon hade samma bruna ögon som vanligt och hon tittade på mej. Först var jag förvirrad, en sekund senare morsnade jag upp mej och skrek hej och vinkade med ena armen. De andra flickorna och pojkarna tittade upp men hon låtsades inte känna igen mej.

En känslig, arton år gammal sopkusk kan tänka mycket i ett sådant

TICK-SKRATT

— Vilket lider du mest av?
— Baksmällan

TICK

— Egentligen är det ju bara pikant att vara fräknig

TICK

— Men är du verkligen säker på att din mamma skulle gilla mig?

ögonblick. Svarta tankar. Ett förstört liv. Falska kvinnor och så vidare. Jag tittade efter henne, glömde hästen och kärren och i nästa ögonblick fullbordades tragedin. En vindil fångade en affisch, som ramlat ned från en anslagstavla, den kom virvlande över gatan rakt mot min kärra. Hästen stegrade sej, jag hade uppmärksamheten riktad åt annat håll. Innan jag hann göra något hade hästen forcerat ett lågt staket och begett sej in i en av stans sköna planteringar. En mängd nyplanterade björkar fick sin framtid förstörd av sopkärrens hjul. Papper och skräp flög omkring. En kraftig törn, sopkärrens ena hjul ramade en björk, kärren stoppades, ena skakeln gick tvärs av och hästen stannade flåsande och darrande.

Allt hade gått mycket fort. Nästan lika fort samlades en massa folk runt kärren. Poliser rusade till med anteckningsböcker och pennor i nävarna. Papper och kartonger hade lämnat kärren och lägrat sej över gräsmattan. Sillhuvuden och kaffesump, ansjovisburkar och ruttna tomater dolde grönskan på tio meters omkrets. Folk pratade. Fyra meter staket förstört. En vacker plantering vanhelgad. Olyckshändelse? Eller en drumlig kusk? Hade jag kanske inte länge varit en fara för trafiken, menade någon.

Saken låg illa till för mej. Alla mina tidigare små bagatellartade missöden hade kulminerat i en katastrof som i sin tur ledde till att missödena erinrades och förstörades. Mitt anseende som sopkusk var förstört. Jag var antecknad i polisens rullor. Min chef var upprörd. "Du lär dej väl så småningom", hade han sagt. Nu sa han:

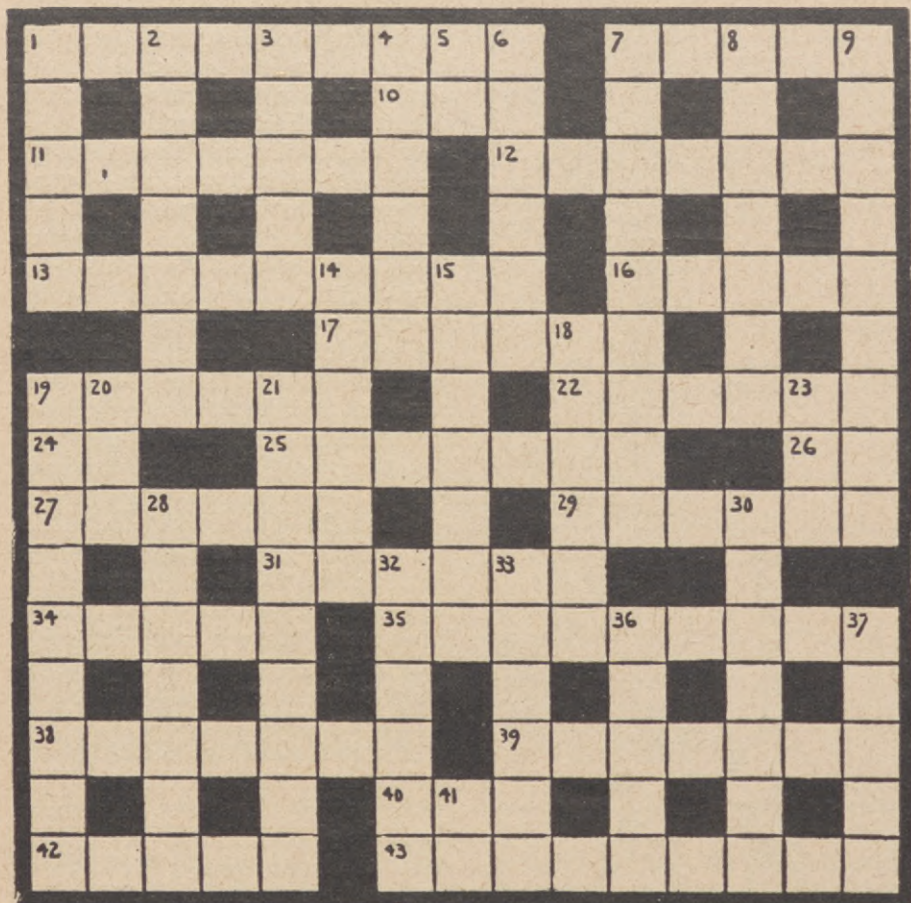
— Du är oduglig.

Jag slutade min anställning. Jag kunde inte fortsätta. Jag hade en känsla av att folk talade om den drumliga sopkusken i hela stan, ty detta var en småstad där alla kände alla. Jag tyckte att man pekade efter mej som om man velat säga: där går den där drummeln som förstörde planteringen. Så där ser han ut.

Flickan med de bruna ögonen och jag gick aldrig mer på bio. Jag fick aldrig mer höra henne säga ungefär som Bette Davis eller kanske Simone Simon. Jag reste bort från stan och tog andra jobb och blev aldrig mer sopkusk.

Ill.: E. Lindbäck

KORSORD nr 9

Namn o. titel:

Adress: Postadr.:

VÄGRÄTA ORD

1. Gustav Vasa kände till svenskarnas — (9)
7. Tongivande i bättre hem. (5)
10. Är professor Erik Wellander intresserad av. (3)
11. Full av dun i paulun. (7)
12. Obemärkt plats i gruvornas England. (7)
13. Gör att kvällen blir ganska fuktig. (9)
16. Vad en gnidare är. (5)
17. Hur ull är behandlad. (6)
19. Enmastare. (6)
22. Fras som i Tyskland betyder skål. (6)
24. Är människan, enligt skalden. (2)
25. På samefot. (7)
26. I tonskalan. (2)
27. När man inte vill ut med språket. (6)
29. Mycket förekommande. (6)
31. Konsekvensen av ett ordentligt halsbloss. (6)
34. Där elementen mötas. (5)
35. "Försök förgöra den med svek, med vapen smitt på våldets städ, den grönskar dock, vår frihets ek, vår fria tankes —!" (9)

(Emil Zilliacus)

38. En yngre kulla. (7)
39. Råmaterial i resolut kvinnas händer. (7)
40. Frisk kvist på torrt träd. (3)
42. Idé som Himmler utvecklade på känt sätt. (5)
43. Svvara fort och dräpande. (9)

LODRÄTA ORD

1. Djur à la Sing-Sing. (5)
2. Hoppas unge doktorn att han skall, när han öppnar praktik. (7)
3. Post festum. (5)
4. "Vi överlever alt." (6)
5. Denna femma är ett. (2)
6. Valde kärleken i stället för tron. (6)
7. Söt tös. (9)
8. Vart hunden går att slicka sina sår. (7)
9. Mellan 12 och 14. (9)
14. — Hör nu herr Pettersson, är det nödvändigt att komma för sent precis varenda morron... (6)
15. Kan tåg såväl som människa. (7)
18. Underlag för kindpåse. (6)
19. Bål. (9)
20. Bör en prisboxare vara. (3)
21. Är undervisningen i småskolans första klass. (9)
23. Hur skriver man ö i franskan? (3)

28. En sådan önska vi gott nytt hår. (7)
30. Herr och fru Stockholm. (7)
32. Överdrag. (6)
33. Karolinerna. (6)
36. Svenskt litterärt namn efter Jul. (5)
37. Rock med revben. (5)
41. Därefter kommer sol. (2)

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 9 skall vara Status' redaktion, Postbox 4149, Sthlm, tillhanda senast den 5 december 1957. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 9". Glöm ej att tydligt ange namn och adress! Två priser, ett på tio och ett på fem kronor utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i januarinumret 1958.

Lösning till korsord nr 7

VÄGRÄTT: 1. Råsegel. 5. Pollare. 9. Svada. 10. Maliciöst. 11. Mosel. 12. Oravais. 14. Armare. 16. Krogvan. 17. Snurren. 19. Respass. 21. Tuppkam. 24. Olårda. 25. Körbana. 28. Retor. 29. Villastad. 30. Drott. 31. Lakrits. 32. Maximum.

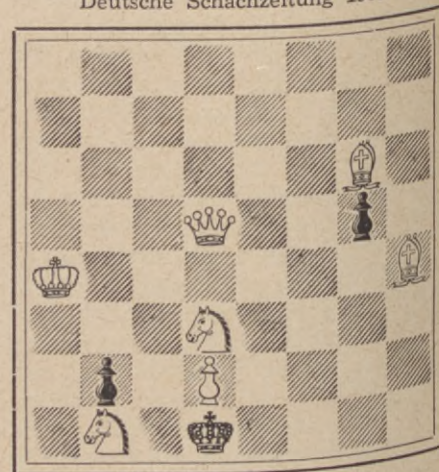
LODRÄTT: 1. Rissmak. 2. Svanstofs. 3. Granlav. 4. Limhamn. 5. Pilkors. 6. Lucka. 7. Amöba. 8. Ettusen. 13. Renhud. 15. Ranson. 18. Raketform. 19. Raktvål. 20. Slaktas. 21. Träldom. 22. Paradox. 23. Maritim. 26. Relik. 27. Apati.

Pristagare: 1:a pris à 10 kr: fru A. M. Ståhl, Gröndalsvägen 52, Stockholm. 2:a pris à 5 kr: fru Inga Forsberg, Box 377, Ockelbo.

PROBLEM

av K. A. L. Kubbel
Deutsche Schachzeitung 1909

Matt i 2 drag.

Om det hade funnits en världsmästarestitel inom problemschacket, så borde den ha tilldelats den år 1941 avlidne K. A. L. Kubbel. Ingen har behärskat problem-

och studiekonstens olika områden lika suveränt som han. Ovan en liten tvådraggare som ger en viss uppfattning om författarens finnejslade teknik. Lösningen återfinns på sidan 7.

PRISBELÖNT GLANSPARTI

Vid SM-tävlingarna i Stockholm under juli månad spelades sammanlagt över 5.000 turneringspartier. Av de få utvalda, som sedermera belönades med skönhetspris, minns man framför allt nedanstående kamp mellan R. Strömberg, Gävle och R. Berner, Stockholm. Partiet spelades i mästarlassen.

Franskt parti

Vit: R. Strömberg Svart: R. Berner

1. e4, e6. 2. d4, d5. 3. Sd2, Sf6. 4. e5, Sf7. 5. Ld3, c5. 6. c3, Sc6. 7. Se2, f6. 8. Sf4, De7. 9. Dh5†, Df7!

Detta drag är starkare än 9. —, Kd8. Visserligen vinner vit kvalitet, men den svarta centrumställningen uppväger mera än väl denna förlust.

10. Lg6, h×g6. 11. D×h8.

Hittills har allting gått efter Keres spelöppningsbok, men nu avviker svart och spelar inte det rekommenderade 11. —, f×e5. Strömbergs fortsättning tycks emellertid vara ännu starkare än den ovan angivna.

11. —, c×d4. 12. c×d4, S×d4. 13. 0—0, S×e5.

Nu står svart övermäktigt.

14. Sb3, Sf5. 15. Dh3, g5. 16. Se2, g4.

Den vita damen förföljs konsekvent av den framfusiga svarta bonden.

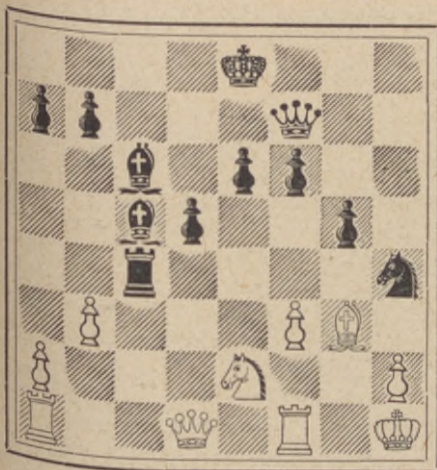
17. Dc3, Ld6. 18. Lf4, Ld7. 19. Sbd4, Sh4.

Svart har byggt upp en ointaglig fästning och kan nu gå till angrepp.

20. Lg3, g5. 21. f4.

Ett desperat drag, men vad skall vit göra. Passivt motstånd är dömt att misslyckas.

21. —, g×f3 e.p. 22. g×f3, Tc8. 23. Db3, Tc4. 24. Kh1, Lc5. 25. Dd1, Sc6. 26. S×c6, L×c6. 27. b3.

27. —, S×f3!

Ett mycket vackert dubbeloffer, som syftar till att öppna vägen för de svarta löparna.

28. b×c4, d×c4. 29. Tf2, Dh5. 30. Tg2, Dh3!

● BILDNINGENS ...

(Forts. fr. sid. 9)

De är två för varandra helt eller delvis främmande människotyper, drömmaren och den praktiska handlingsmänniskan. Båda typerna kompletterar varandra och måste finnas, men frågan är om inte den materiella utvecklingen gjort att drömmaren blivit en smula omodern. Eller kanske har han alltid varit det. Det gamla Israel är inte det enda folk i historien som stenat sina profeter och inte heller det enda som i besinnningens stunder fått uppleva, att profeterna i många stycken haft rätt.

Den trygga världsbild som förutsatte att världsförloppet reglerades av högre makter, på vars rådslut vi inte kunde inverka, är för länge sedan sprängd. Vi kan vända ryggen åt allt som sker, i liknöjd ro plöja våra fåror och njuta av det vi uppfattar som skönt och förargas av det som stör oss, men världen omkring oss blir mer och mer påträngande.

"Himmel och jord må brinna", sjöng vi i bönhuset i förvissning om att den tiden var långt avlägsen. Men i atombombens tidevarv har den kommit oss hotande nära. Detta gör vår värld mera vansklig och otrygg och frågorna som uppstår i vår väg blir svårare och svårare. Några entydiga svar kan man inte begära och får väl inte heller av konsten. Inte heller kan den erbjuda någon frälsning i vare sig personlig eller universell mening. Men den kanske kan belysa ett och annat och vara till en viss tröst i svåra stunder.

Om en diktare talar om situationer då revolvern söker sin hand, uttrycker han kanske vad många känner, och de ensamma bland de många känner sig inte helt övergivna i sitt lidande.

Erik Nyhlén

Vits materiella övervikt inget värt mot svarts hejdumdrande angrepp.

31. Dc2.

Även 31. Df1 förlorar efter t.ex. 31. —, Sd2! 32. Sg1, L×g1. 33. D×g1, f5. 34. Tf1, f4. 35. L×f4, g×f4. 36. T×f4, L×g2†. 37. D×g2, D×g2†. 38. K×g2, c3!! och svart vinner.

Nu följde:

31. —, D×g2†! 32. K×g2, Sd4†. 33. Kf1, S×c2 och svart vann lätt. Efter ytterligare 7 drag gav vit upp.

Ökad poliofrekvens i de flesta länder

Polio är i tilltagande i de flesta länder i världen, om också den statistiska kurvan visar rätt olikartat förlopp, framgår av en undersökning som nyligen gjorts av världshälsovårdsorganisationen WHO. Undersökningen omfattar sexårsperioden 1950—55, varigenom de två allvarligaste polioepidemierna som Norden har upplevt, under 1950 och 1952, är medräknade. Norden är också enligt undersökningen ett av de områden i världen, som har drabbats hårdast under denna period.

Både i Europa och i Amerika var 1952 i de allra flesta länder ett av polions svartaste år, kan man utläsa ur WHO:s tabeller. Samtidigt visar siffermaterialet att flera män än kvinnor har dött av polio under de senaste sex åren. Dödlighetsprocenten under denna sexårsperiod ligger betydligt högre i Europa (de öst-europeiska länderna ingår dock inte i statistiken) än i USA, men antalet sjukdomsfall i USA är talrikare, även om befolkningssiffran inte motsvarar mera än hälften av invånarantalet i de 23 europeiska länder som statistiken omfattar.

Under 1950 har Norge och Sverige drabbats allvarligast med ett antal dödsfall av 30,3 per 1 miljon invånare och under 1951 Norge med 62,8 dödsfall per 1 miljon samt Schweiz med 18,3. 1952 är det Danmark som visar de allvarligaste siffrorna med en mortalitet på 60,7 per 1 miljon invånare. 1953 ligger Norge högst med 32,4 och 1954 Schweiz med 22,7.

Den lägsta dödligheten under 1950 uppvisar Belgien med 2,8, 1951 Danmark med 0,2, 1952 Skottland med 2,3 samt 1953 och 1954 Holland med respektive 0,8 och 0,3.

Siffrorna från 1955 är ofullständiga och visar i vissa länder en positiv och i andra en negativ utvecklingstendens.

För de nordiska länderna återges följande tabell över antalet dödsfall i polio under åren 1952—1954 (från Island saknar WHO uppgifter):

	1952	1953	1954
Danmark	263	86	4
Finland	19	23	30
Norge	69	109	39
Sverige	56	216	42

DOCENT
VIKING BJÖRK

PROFILER

från
FÖRBUNDS-
KONGRESSEN

1957

FÖRR. ORDF.
SIGFRID
JONSSON

HELLSTRÖM
KALMAR

ALVA
BENGTSSON
KARLSHAMN

KARIN
KARLSSON
STOCKHOLM

ERIK
RANSEMAR
GÖTEBORG

KAMRER
HILLED

KURTH
HULTMAN
UMEÅ

TURE
EDBOM
GÄVLE

YNGVE
MATTSSON
HÄRNÖSAND

Harald Karlssons ritstift fångade dessa profiler vid De Lungsjukas Riksförbunds kongress i år

● KONSTEN ATT...

(Forts. fr. sid. 10)

Varför befinner hon sig nu i samma dilemma som hundratals andra människor, som efter några år frågar sig: varför gifte jag mig med honom (henne), när mitt medvetna ideal var så helt annorlunda? Förklaringen här är den att flickan i sitt omedvetna har ett förträngt behov av att underkasta sig, det behovet har gjort sig gällande just nu och hon kommer inte ifrån dess krav.

Vissa experiment har visat hur de första intryck en levande varelse får för all framtid kan bestämma dess senare utveckling. Om en män-

niska är ensam med ett gåsägg under kläckningen och går fram och tillbaka framför gässlingen under utstötande av diverse gåsliknande ljud under låt oss säga tio minuter, kommer gässlingen för all framtid att föredra människor framför gäss. Till och med i sexuellt avseende kommer människan att utöva den större dragningskraften. Förhållandet är givetvis inte fullt så enkelt hos människan, men det är troligt att de intryck ett barn får under de första månaderna blir bestämmande för dess utveckling. Ett barn, som man inte kelar med under dess första sex månader blir efterblivet; den mest perfekta uppfostran efteråt kan inte reparera den skadan.

Man kan alltså inte helt komma ifrån sina barndomsintryck. Men ibland försöker man bli av med dem, de är inte förenliga med den uppfattning man vid vuxen ålder har om livet och om hur man själv vill leva det. Därför förtränger man en del sådana barndomsintryck till det omedvetna.

Inbillning skapar hustrann

Låt oss anta att flickan, som vi nyss talade om, inte bara uppfostrats till lydnad utan att föräldrarna samtidigt ställt krav på att hon skulle visa sig käck, frimodig och självständig. Det är givet att hon inte på en gång kan vara både passivt beroende och aktivt oberoende; det

skulle skapa ångest och ångslan. Därför måste hon förtrycka den ena känslan, kanske blir det beroendebundenheten. Men trots att hon därmed slutat att resonera med den, växer den i det omedvetna till en stark faktor, som utan att hon vet om det bestämmer hennes handlande.

Alltså gifter hon sig med en dominerande man.

Men hur ska hon då handskas med denna motsägelsefulla situation?

Här kan hon välja olika tillvägagångssätt. Det är inte otänkbart att hon konsekvent förnekar sitt beroende av honom (trots allt vad omgivningen vittnar om). Hon upplever underkastelsen som ett aktivt ställningstagande och tror att allt som händer beror på att hon själv vill det.

Ett annat sätt att komma tillrätta med detta spänningsförhållande är att rationalisera: — Jag gör det och det för husfridens skull, resonerar hon och känner samtidigt stort moraliskt välbehag.

Nu kan det emellertid hända att kvinnans målsättning är så stark att hon gifter sig med en man som inte dominerar. Det kan gå bra men det kan också tänkas att hennes drift till underkastelse gör sig påmind så småningom och får henne att tycka att mannen är ett årens kräk.

Möjligt är också att hon söker skapa om sin beskedlige man till någon sorts Napoleon. Det kan också tänkas att han får förbli så stillsam som han är, alltmedan hustrun i kraft av sin egen inbillningsförmåga upplever honom som en verklig hustryrann.

Det är lätt att förstå att sådana här spänningsförhållanden mellan omedvetna krav och medvetna önsningar kan framkalla känslor av ångslan, vantrivsel och otillfredsställelse. För att hålla dem borta krävs ett oavbrutet själsligt arbete och det är bl. a. det vi menar när vi talar om att det är så besvärligt att anpassa sig. Somliga orkar inte med det och vandrar vidare till nästa partner. Andra orkar inte heller, men de föredrar att resignera.

När man finner att man inte orkar med de krav relationerna till andra människor ställer på en, gör man sig kanske ensam, så ensam att man förlorar sina relationer till motparten. Men denna relationslös-

het skrämmer också, därför skyn- dar man sig att dölja den bakom vissa reflexrörelser, yttre handlingar, som ger en illusion av att man nog hör ihop. Ändå är de bara ett skuggspel, falska samhörighetsgester utan mänsklig kontaktenergi.

Konventionell likgiltighet

Så gestaltar sig ofta ett äktenskap som pågått några år. Man lever i en konventionaliserad form av gemenskap, men är djupast alldeles likgiltig, man bryr sig inte om varandra särskilt mycket. Spontaniteten är död, så ock förmågan att älska — att leva blev för dyrt, gjorde alldeles för ont.

Vad ska man nu göra åt det här? Det är verkligen inte alls särskilt enkelt. Men det förefaller rimligt, att man skulle kunna komma ganska långt genom att försöka ta reda på sina viktiga omedvetna krafter, komma underfund med hur de uppkommit och hur de verkar.

Många psykiatriker erkänner fortfarande inte betydelsen av sådana här förhållanden. För dem är människan bara en kuriöst konstruerad maskin, som på grund av sin ursprungliga konstruktion reagerar på ett visst sätt. Går något på tok får man nöja sig med att förklara att man ingenting begriper; det finns ju inga kemiska prov, som kan mäta graden av olycka och ångest. Därför ger man apparaten en spark (elchock eller insulinbehandling) och hoppas att delarna ska skaka rätt igen. Denna metod är snabb och bekväm (ibland väl-motiverad) och inga för läkaren själv besvärande personliga problem behöver ventileras.

Verklig psykoterapi kräver många långa svåra timmars arbete av både patienten och den hon vänt sig till för att få hjälp. Men det finns ingen kungsväg till självkänedom och personlig frigörelse.

● BENMÄRG...

(Forts. fr. sid. 5)

Trots denna utveckling påträffar man alltjämt hos såväl statliga som kommunala myndigheter en restriktivitet, som knappast är förenlig med den inställning till problemen, som föranlett ändringarna. För statens vidkommande skall under höstens lopp göras ett allvarligt försök att genom saklig information till de närmast berörda tjänstemännen, främst inom lokalförvaltningarna, bryta den gamla in-

ställningen och få den praktiska tillämpningen att motsvara statsmakternas intentioner. Ett särskilt organ, Statens nämnd för partiellt arbetsföra, har därjämte inrättats för att bistå myndigheterna med råd och upplysningar i hit-hörande frågor.

I fråga om kommunerna har några motsvarande åtgärder hittills ej planerats. Detta betyder ingalunda, att de därför skulle vara obehövliga. Rätta förhållandet torde vara, att man vill avvakta erfarenheterna av åtgärderna i fråga om den statliga verksamheten, innan man angriper problemen på den kommunala sektorn av arbetsmarknaden.

Man har ett allmänt intryck av att vi här i landet går mot en mera balanserad arbetsmarknad. Strävandena att föra ut de partiellt arbetsföra i produktivt arbete torde ej i samma utsträckning som hittills kunna bäras upp av överkonjunkturen. Detta har redan medfört svårigheter och kommer förvisso i framtiden att medföra än större bekymmer. Av vikt är för den skull att andra åtgärder kan sättas in. Främst kommer därvid krav att ställas på ökade resurser för skyddad sysselsättning för dem, som inte kan hävda sig i den hårdnande konkurrensen. Sådana partiellt arbetsföra, som genom olika arbetsvårdsåtgärder kan göras konkurrensdugliga, bör samhället vara berett att acceptera på den sektor av arbetsmarknaden, där det självt uppträder som arbetsgivare. I båda dessa avseenden bör man ha rätt att vänta en positiv inställning från kommunernas sida."

MALMÖ

Vi leverera

Mangelbeklädnad - Pressbeklädnad

Märkmaskiner - Märkningsartiklar

Blötvagnar - Tvättnät - Stärkelse

AB RATURA

Kalendegatan 18, Malmö

Tel. 389 05

MARMOR, KALKSTEN
och GRANIT
INGENJÖRSFIRMAN H. SVENSSON

Villa Daisy, Mariedalsvägen

MALMÖ

Tel. 153 80

DAMVÄSKOR
och
RESEFFEKTER

m. m.

G. Cahms F. AB

Egna butiker i alla större städer

Egna fabriker

NILS PERSSONS
Dam- & Herrekipering

TELEFON 1892

ESLÖV

10 Ut den välagade skånska maten på någon av de sju Solidarrestaurangerna

Solidar

Pilgården
Ströget, Södergatan 5
Folkets Hus

Bergsgatan 20
Drottningtorget 10
Malmgården

Temperance — öven lokal

ENGSTRÖM

Förgyllda PENDYLER såväl antika som nya

GULD-UR

HEDERSPRESENTER

10 HAMNGATAN 10
Telefon 10 91 37 - 20 26 00
STOCKHOLM

Hemmets trevnad ökas genom
VACKRA TAPETER

C. A. Kåbergs Tapetaffär

J. V. Modin AB.

Regeringsgatan 5, Stockholm
Telefoner: 11 15 37 - 11 15 38 - 11 15 50

Vad är **PLM** ?

Svar: Det är signum på marknadens förnämsta bleckplåtsförpackningar tillverkade av

P AKTIEBOLAGET
PLÅTMANUFAKTUR

Rörtekniska Byrån A.-B.

A. Nyström, V. Roxman
T. Ericson, A. Thingwall.

N. Mälarstrand 24 — STOCKHOLM
Tel. 52 44 44, 52 44 45

Konsulterande ingenjörsfirma för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar.

SPORTKÖK

SIEVERT 925 för GASOL-PROPAN

Idealiskt för båten, bilen och sportstugan.
Rymmer gas för 4 veckor

AB MAX SIEVERT SUNDBYBERG

Skånska Banken

Huvudkontor: Malmö

ARBETSGLÄDJE

Uppmätt och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m. m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog!

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsskolan vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge sysselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Två exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Pilgatan 9, Malmö Tel. 163 94
Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

**mumsiga
marmelader**

Björnekulla

SM stängsel
nu
20%
billigare

Efterfrågan stiger - priset sjunker

SM villastängsel av lätmetall

har nu blivit avsevärt billigare. Tack vare den stora efterfrågan har priset på flätverket nu sänkts med 20%. Det nya riktpriiset för SM villastängsel är nu 4:80 per löpmeter för 1 meters höjd.

- **rostar aldrig**

SM stängsel tillverkas av en aluminiumlegering, som är motståndskraftig mot väder och vind.

- **underhållsfritt**

Aluminiumlegeringen är stark och kräver aldrig någon målning eller annat underhåll.

- **vackert och stilenligt**

Stängslet behåller sin vackra, silvergrå färg genom åren och passar i alla miljöer.

- **lätt och praktiskt**

SM stängsel är lätt att hantera och montera. Aluminium är tre gånger så lätt som järn. Alla tillbehör är av lätmetall.

- **olika dimensioner**

SM stängsel finns i höjderna 600, 840, 1.000, 1.240 mm.

Tala med Er järnhandlare redan idag! Hos honom får Ni alla data om SM villastängsel och Ni får också en broschyr som innehåller utförliga monteringsanvisningar.

AB SVENSKA METALLVERKEN
VÄSTERÅS